

Opole, 11 marca 2019 r.

Dr Norbert Honka
Instytut Politologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Opolski

**Centralna Komisja
Do Spraw Stopni i Tytułów**
Plac Defilad 1
00-901 Warszawa

**Wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie
nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce**

1. Imię i nazwisko: **Norbert Honka**

2. Stopień doktora/kwalifikacje I stopnia:

Doktor nauk humanistycznych uzyskany 05 czerwca 1997 r. roku na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Życie religijne żołnierzy polskich w niewoli niemieckiej i radzieckiej podczas II wojny światowej.*

3. Tytuł osiągnięcia naukowego:

Przemiany samorządu terytorialnego w Niemczech (1945-2017), która ukazała się w 2018 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2018, ss. 522.

4. Do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego wskazuję:

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

5. Wnoszę o głosowanie komisji postępowania habilitacyjnego w trybie jawnym

6. Przyjmuję do wiadomości, iż wniosek wraz z autoreferatem zostanie opublikowany na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

....
podpis wnioskodawcy

Załączniki:

1. Poświadczona kopia dyplomu doktorskiego;
2. Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku polskim;
3. Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku angielskim;
4. Informacja o osiągnięciach naukowych, dydaktycznych, współpracy naukowej i działalności popularyzującej naukę;
5. Wykaz opublikowanych prac naukowych w języku polskim;
6. Wykaz opublikowanych prac naukowych w języku angielskim;
7. Dane teleadresowe wnioskodawcy;
8. 2 egzemplarze płyty CD z wersją dokumentacji tożsamą z przedłożonym wydrukiem.

UNIwersytet Opolski

Wydział Nauk Społecznych
45-052 Opole, ul. Oleska 48
tel. 77 452 74 01 do 03, fax 77 452 74 00

Za zgodność z oryginałem

2019 -02- 27

KIEROWNIK DZIEKANATU
Wydziału Nauk Społecznych

Sylwia Szymała
mgr Sylwia Szymała

RZECZPOSPOLITA POLSKA

UNIwersytet Opolski

Wydział Historyczno-Pedagogiczny

DYPLOM

Norbert Honka

URODZONY DZIA 26 sierpnia 1965 ROKU
W Krapkowicach

NA PODSTAWIE PRZEDSTAWIONEJ ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
POD TYTUŁEM „Życie religijne żołnierzy polskich
w niewoli niemieckiej i radzieckiej podczas II
wojny światowej”

ORAZ PO ZŁOŻENIU PRZEPISANYCH EGZAMINÓW UZYSKAŁ
STOPIEŃ NAUKOWY

DOKTORA

NAUK Humanistycznych

NADANY UCHWAŁĄ RADY Wydziału Historyczno-
Pedagogicznego

Z DZIA 5 czerwca 1997 ROKU

PROMOTOREM W PRZEWODZIE DOKTORSKIM BYŁ

Prof. dr hab. Wiesław Lesiuk

RECENZENTAMI W PRZEWODZIE DOKTORSKIM BYLI

Ks. prof. dr hab. Jerzy Myszor

Prof. dr hab. Michał Lis

Opole, 13 października 1997 ROK

DZIEKAN

[Signature]

REKTOR

[Signature]

NR 1

MEN - I - 6 SW

Załącznik nr 2.

Opole, 11.03.2019 r.

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Dr Norbert Honka

Instytut Politologii

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Opolski

2. Wykształcenie, posiadane dyplomy, stopnie naukowe

Jestem absolwentem kierunku Historia, który ukończyłem w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu na Wydziale Filologiczno-Historycznym. Zwieńczeniem pięcioletnich studiów było przygotowanie pracy magisterskiej zatytułowanej *Aspekty polityczne kultów religijnych w Aleksandrii ptolemejskiej* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Joanny Rostropowicz. Tytuł zawodowy magistra uzyskałem w dniu 18 czerwca 1991 roku. Studia ukończyłem z wynikiem dobrym.

W 1992 roku podjąłem prace badawcze nad tematem *Wiara w życiu codziennym polskich jeńców wojennych w latach 1939-1945* w Dziale Naukowo-Badawczym Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu. Rok później został otwarty mój przewód doktorski na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Obrona pracy doktorskiej pt. *Życie religijne żołnierzy polskich w niewoli niemieckiej i radzieckiej podczas II wojny światowej*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Wiesława Lesiuka z Uniwersytetu Opolskiego miała miejsce w dniu 15 maja 1997 roku. Recenzentami pracy byli ks. prof. dr hab. Jerzy Myszor Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie oraz prof. dr hab. Michał Lis z Uniwersytetu Opolskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii najnowszej został mi nadany uchwałą Rady Wydziału Historyczno-Pedagogicznego Uniwersytetu Opolskiego w dniu 5 czerwca 1997 roku.

W dniu 20 kwietnia 2012 roku wszczęte zostało przez Radę Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego moje postępowanie habilitacyjne w dziedzinie nauk społecznych

w dyscyplinie nauk o polityce. Postępowanie zostało ostatecznie zakończone z wynikiem negatywnym w dniu 21 marca 2014 roku.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Przed obroną pracy magisterskiej 2 maja 1991 roku zostałem zatrudniony w Dziale Naukowo-Badawczym Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu. Pracowałem tam do 30 września 1999 roku prowadząc badania naukowe.

Po obronie pracy doktorskiej otrzymałem propozycję podjęcia pracy dydaktycznej na Uniwersytecie Opolskim w ramach godzin zleconych. Począwszy od 1 października 1997 roku, prowadziłem zajęcia dydaktyczne w Instytucie Nauk Społecznych i Instytucie Nauk Pedagogicznych.

W dniu 1 października 1999 roku zostałem zatrudniony na pełnym etacie na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk Społecznych Uniwersytetu Opolskiego w Katedrze Systemów Władzy Lokalnej. W listopadzie 2003 roku Katedra uległa likwidacji. Na moją prośbę zostałem przeniesiony do Międzyinstytutowej Katedry Badań Współczesnych Problemów Śląska. Od 1 lutego 2004 roku, w wyniku podziału Instytutu Nauk Społecznych, pracuję w Instytucie Politologii Uniwersytetu Opolskiego. W dniu 1 października 2013 roku zostałem przydzielony do Katedry Studiów Regionalnych, gdzie pracuję do chwili obecnej.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003, Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami)

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki jako osiągnięcie stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuję przedsięwzięcie zatytułowane: *Przemiany samorządu terytorialnego w Niemczech po II wojnie światowej*.

Na osiągnięcie to składa się monografia zatytułowana *Przemiany samorządu terytorialnego w Niemczech (1945-2017)*, która ukazała się w 2018 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2018, ss. 522.

Recenzentami wydawniczymi powyższej monografii byli: prof. zw. dr hab. Andrzej Sakson z Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dr hab. Robert Alberski, prof. nadzw. Uniwersytetu Wrocławskiego z Instytutu Politologii.

Omówienie celu naukowego ww. monografii i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Problematyka eksploracji naukowych w zakresie niemieckiego samorządu terytorialnego, głównie jego przemian ustrojowo strukturalnych, stanowiła w ostatnich latach najważniejszy kierunek moich zainteresowań. Wynikiem prowadzonych badań w ramach tego obszaru jest monografia pt. *Przemiany samorządu terytorialnego w Niemczech (1945-2017)*.

Współczesny samorząd terytorialny w Niemczech kojarzony jest z odbudową demokracji po II wojnie światowej w zachodnioniemieckich krajach związkowych. Stał się on bardzo ważnym elementem kształtowania demokratycznego ładu w powojennej odbudowie państwowości i jedności niemieckiej. Restytucja struktur samorządowych, demokratyzacja życia społeczno-politycznego, odbudowa gospodarcza oraz odnowa jedności niemieckiej stały się priorytetami samorządności niemieckiej. Przeszkodą nie do pokonania przez kilkadziesiąt lat był brak jedności niemieckiej.

Celem pracy jest próba pokazania przemian zachodzących w samorządzie terytorialnym w Niemczech po 1945 roku. W niej skoncentrowano się na następujących zagadnieniach: kształtowaniu się samorządu terytorialnego na terenie stref okupacyjnych, konstytucyjnych uwarunkowań funkcjonowania samorządu terytorialnego, modelach samorządu terytorialnego w RFN do zjednoczenia, kształtowaniu organów terenowych w NRD oraz zmianach zachodzących w samorządzie terytorialnym po zjednoczeniu. Odniesienie się do nich ma na celu zwrócenie uwagi polskiemu czytelnikowi na kwestie, które w głównej mierze zdecydowały o kształcie samorządu terytorialnego w podzielonych Niemczech oraz po zjednoczeniu obu państw niemieckich. Ponadto ma to służyć lepszemu poznaniu niemieckiego samorządu terytorialnego pod względem ustrojowo-strukturalnym, zdiagnozowaniu oraz porównaniu zasad jego funkcjonowania w latach 1945-2017.

Przedmiotem badań są także analizy przepisów prawnych odnoszących się do omawianych w pracy zagadnień. Deskrypcja obejmuje okres istnienia dwóch państw niemieckich oraz okres po zjednoczeniu Niemiec. Podjęcie tak szerokiego tematu wynika z potrzeby spojrzenia na funkcjonowanie niemieckiego samorządu terytorialnego po 1945 roku, jego kształtowania i przemian ustrojowo-strukturalnych. Wiąże się to także z faktem, że problematyka ta w takim zakresie nie doczekała się dotąd kompleksowego opracowania w polskiej literaturze naukowej. Publikowano co prawda publikacje w tym zakresie, ale dotyczyły one fragmentów omawianej w niniejszej publikacji tematyki. Praca wypełnia pod tym względem lukę na polskim rynku naukowym.

W pracy zrezygnowano z analizy takich zagadnień jak finanse, gospodarka czy majątek niemieckiego samorządu terytorialnego. Autor ma świadomość wagi tych sfer i zdaje sobie sprawę z tego, iż majątek jest rękojmią samorządności. Nie wyczerpano także zagadnień dotyczących form demokracji bezpośredniej. Znaczenie i ich złożoność powinny zostać omówione w oddzielnych rozprawach.

Temat publikacji, poza ograniczeniami przedmiotowymi, obejmuje także ramy czasowe sięgające od 1945 roku po rok 2017. Pierwszą cezurą jest rok 1945, kiedy to III Rzesza ponosi klęskę, a władzę obejmują zwycięskie mocarstwa, dzieląc Niemcy i stolicę Berlin na cztery strefy okupacyjne. Aby jednak dokonać właściwej analizy wydarzeń mających miejsce po 1945 roku związanych z procesem odbudowy i kształtowania się samorządu terytorialnego w Niemczech należy sięgnąć do rozwiązań sprzed 1945 roku. Jest to jedyny wyjątek w zakresie początkowej daty prowadzonych badań.

Cezurą zamykającą przedmiot badań jest 2017 rok. Ma ona związek z uchwaleniem 1 czerwca 2017 roku przez Bundestag, a 2 czerwca przez Bundesrat ustawy reformującej stosunki finansowe między Federacją, a krajami związkowymi oraz ustaw nowelizujących Ustawę Zasadniczą RFN w tym zakresie. Ustawy te wprowadzą od 2020 roku istotne zmiany w funkcjonowaniu Federacji, krajów związkowych oraz samorządu terytorialnego.

Podstawowe problemy badawcze podjęte w monografii oscylują wokół przemian ustrojowo-strukturalnych niemieckiego samorządu terytorialnego począwszy od 1945 roku po 2017 rok. Sformułowane poniżej pytania mają posłużyć weryfikacji przyjętych w pracy hipotez badawczych. Autor podejmując się znalezienia na nie odpowiedzi ujął je w następujące grupy: o charakterze generalnym, czyli:

- jakie czynniki wewnętrzne i zewnętrzne determinowały odbudowę samorządu terytorialnego w Niemczech po zakończeniu działań wojennych?
- jakie czynniki wewnętrzne i zewnętrzne determinowały odbudowę samorządu terytorialnego w NRD w 1990 roku?
- w jakim kierunku zmierzały i zmierzają przemiany ustrojowo-strukturalne w niemieckim samorządzie terytorialnym?
- czy samorząd terytorialny w Niemczech miał wpływ na odbudowę jedności i demokracji niemieckiej?
- czy przemiany ustrojowo-strukturalne samorządu niemieckiego po II wojnie światowej mogą być wzorem do naśladowania?

o charakterze szczegółowym, czyli:

- jakie skutki przyniósł podział Niemiec na strefy okupacyjne w zakresie odbudowy i kształtowania samorządu terytorialnego?
- jakie czynniki wewnętrzne miały istotny wpływ na proces kształtowania się i przemian ustrojowo-strukturalnych niemieckiego samorządu terytorialnego?
- jak przebiega i jakie skutki przyniósł proces przemian ustrojowo-strukturalnych w niemieckim samorządzie terytorialnym?
- jakie konstytucyjne gwarancje posiada niemiecki samorząd terytorialny?
- jak przebiegała próba budowy struktur samorządu terytorialnego w NRD w latach 1949-1990?
- jakie modele samorządu terytorialnego na poziomie gminnym i powiatowym funkcjonowały w RFN w latach 1945-1990?
- jakie modele samorządu terytorialnego na poziomie gminnym i powiatowym funkcjonowały na terenie NRD w latach 1945-1952 i 1990?
- jakie modele samorządu terytorialnego na poziomie gminnym i powiatowym funkcjonują w Niemczech po zjednoczeniu w 1990 roku?
- czym są związki miast z przylegającymi terenami i jak przebiegał proces przemian ustrojowo-strukturalnych w tych formach samorządności terytorialnej?
- czym charakteryzują się związki samorządowe na wyższych szczeblach i jakie skutki przyniosły przemiany ustrojowo-strukturalne w tych formach samorządności terytorialnej?
- na czym polega podwójna rola miast-państw i jakie zmiany ustrojowo-strukturalne zaszły w tych formach samorządności terytorialnej po 1990 roku?
- jakie perspektywy funkcjonowania posiada niemiecki samorząd terytorialny?

Na podstawie eksplikacji źródeł i eksploracji innych materiałów poświęconych badanemu tematowi skonstruowano hipotez badawczych:

1. Im bardziej postępowała odbudowa struktur i instytucji samorządowych w zachodnich strefach okupacyjnych, tym bardziej malało prawdopodobieństwo zjednoczenia ze wschodnią strefą okupacyjną.
2. Im dłużej radzieckie wojskowe władze okupacyjne utrzymywały strukturę federalną i samorząd terytorialny w swojej strefie, tym bardziej widoczny był partykularny interes tego posunięcia.
3. Konstytucyjno-prawny zakres ochrony samorządu terytorialnego w Niemczech jest większy, niż w przyjętych ogólnych standardach samorządności terytorialnej.
4. Im trwalsze i silniejsze stawały się struktury samorządu terytorialnego w Niemczech, tym bardziej wzrastała ich rola w rozwoju i utrwalaniu demokracji oraz budowaniu jedności niemieckiej.

5. Przemiany ustrojowo-strukturalne niemieckiego samorządu terytorialnego bardziej prowadzą do usprawnienia funkcjonowania samorządu oraz do zwiększenia demokratyzacji życia i wpływu na władzę niż do powstania jednolitego ogólnoniemieckiego prawa i modelu samorządu terytorialnego.
6. Dominującą pozycję w niemieckim gminnym samorządzie terytorialnym na ogół uzyskał model południowoniemiecki, ponieważ gwarantuje on większy zakres wpływu obywateli na bezpośrednie sprawowanie władzy niż pozostałe modele.
7. Im bardziej postępuje decentralizacja zadań samorządowych, tzn. przekazywanie niektórych zadań kraju gminom i powiatom oraz zadań powiatu gminom, tym trwalsze stają się różnego rodzaju formy współpracy interkomunalnej.

Zagadnienie przemian w niemieckim samorządzie terytorialnym w latach 1945-2017 są materią wielowymiarową i różnorodną. Można je analizować z punktu widzenia politologicznego, prawnego, historycznego i geograficznego. Wieloaspektowe podejście do badanej materii pozwala na łączne implementowanie różnych metod badawczych. Ich agregat współzależny jest od domeny badań, determinacji do znalezienia precyzyjnych odpowiedzi na stawiane pytania oraz wyeksponowanie wniosków o właściwościach generalnych.

W czasie prowadzenia prac nad podjętym tematem studiów wykorzystane zostały metody właściwe dla nauk historycznych. Były one niezbędne przy opisie i analizie przemian zachodzących w niemieckim samorządzie terytorialnym po 1945 roku. Chronologiczny układ opisu i analizy pozwala na obserwację, umożliwia systematyzację zdarzeń i pozwala je lepiej zrozumieć oraz porównać. Niewątpliwie również daje możliwość na przedstawienie wielowymiarowych uogólnień. Metody te umożliwiły wydzielenie z całego procesu przemian najistotniejszych zagadnień oraz wyjaśnienie i zrozumienie chronologii zdarzeń występujących w procesie przemian ustrojowo-strukturalnych niemieckiego samorządu terytorialnego.

W przygotowaniu pracy pomocna okazała się również metoda statystyczna, jako urozmaicenie opisu analizy, czyli jednej z metod właściwej dla nauk historycznych. Metoda statystyczna stosowana jest tam, gdzie analizowane zjawisko można wyrazić ilościowo lub zaprezentować za pomocą liczb. W politologii jest ona niezbędna do porządkowania materiału empirycznego, obrazowania danych odnoszących się do zjawisk społecznych, poszukiwania związków pomiędzy tymi danymi oraz wnioskowaniu o populacji. Metodę tę zastosowano do pomiaru zjawiska przemian niemieckiego samorządu terytorialnego w latach 1945-2017, jako analizowanego zjawiska politycznego. Metoda ta umożliwiła także pogłębienie wiedzy na temat zmian w zakresie danych statystycznych dotyczących liczby gmin, powiatów i innych form samorządności terytorialnej oraz zmian w obszarze liczby zastępców burmistrzów,

prezydentów miast, starostów i urzędników przybocznych. Ponadto pozwoliła na analizę pierwotnej materii statystycznej w Niemieckim Roczniku Statystycznym za lata 1950-2017.

Inną z zastosowanych metod przy konstruowaniu pracy były metody porównawcze – metoda różnicy i metoda zgody. Pozwoliły one na opis porównawczy przemian niemieckiego samorządu terytorialnego od czasu zakończenia II wojnie światowej po czasy nam współczesne. Metoda zgody zastosowana została do porównania samorządu terytorialnego w strefach okupacyjnych z lat 1945-1949, RFN z lat 1949-1990, prób budowy struktur samorządowych w NRD w latach 1949-1952 oraz po zjednoczeniu dwóch państw niemieckich. Natomiast metoda różnicy zastosowana została do porównania terenowych organów władzy państwowej w NRD w latach 1952-1990 z samorządem terytorialnym RFN. Pozwoliło to na ocenę różnic i podobieństw między poszczególnymi etapami przemian oraz na zapoznanie się z różnymi ideami i punktami widzenia w zakresie samorządu terytorialnego oraz terenowych organów władzy państwowej na poziomie lokalnym i regionalnym.

Nieodzowną metodą, którą posłużono się przy analizie przemian niemieckiego samorządu terytorialnego okazała się metoda analizy systemowej. Przedmiot badań został ujęty z perspektywy systemu. Samorząd terytorialny jest bowiem częścią systemu politycznego państwa tworząc pewną całość. W podsystemie tym da się wyróżnić mniejsze struktury. Jest to układ złożony składający się z elementów połączonych korelacjami: federacja, kraj związkowy, gmina, powiat, okręg i inne formy samorządności terytorialnej. Metoda ta została zastosowana także w przypadku terenowych organów władzy państwowej NRD, które stanowiły element ówczesnego systemu politycznego państwa. Także w przypadku systemu politycznego NRD da się wyróżnić mniejsze struktury. Przy czym powiązania występujące między nimi a władzą centralną były zupełnie inne niż w wypadku RFN. Podstawową różnicą był brak samorządu oraz samodzielności prawnej umożliwiającej stanowienie norm okręgom, powiatom i gminom.

Konieczna przy deskrypcji przemian niemieckiego samorządu terytorialnego w latach 1945-2017 była ponadto metoda instytucjonalno-prawna, gdzie egzegezie poddane zostały normy prawne z zakresu funkcjonowania niemieckiego samorządu terytorialnego i terenowych organów władzy państwowej NRD począwszy od 1945 roku. Pozwoliło to na ocenę różnic i podobieństw rozwiązań instytucjonalno-prawnych oraz praktycznego ich funkcjonowania.

Inną nieczmiernie istotną metodą wykorzystaną w pracy okazała się metoda decyzyjna. Przemiany niemieckiego samorządu terytorialnego były rozpatrywane przez pryzmat ośrodków decyzyjnych, procesu decyzyjnego, decyzji politycznej oraz implementacji politycznej.

Kolejną z zastosowanych metod była dedukcja polegająca na wykorzystaniu ogólnej znajomości dziejów i faktów do wysunięcia logicznych wniosków na temat przemian

niemieckiego samorządu terytorialnego od zakończenia II wojny światowej po czasy współczesne. Na tej podstawie można było prześledzić następujące po sobie etapy przemian na przestrzeni kolejnych lat, wśród których znalazły się m.in. formowanie się samorządu terytorialnego na obszarze stref okupacyjnych, przemiany samorządu terytorialnego na terenie RFN w latach 1949-1990, kształtowanie organów terenowych NRD i przemiany samorządu terytorialnego w zjednoczonych Niemczech.

Poza wyżej wymienionymi metodami badawczym prowadząc prace nad podjętym tematem zastosowano również techniki badawcze, czyli badanie dokumentów, analizy i krytykę istniejącego piśmiennictwa oraz wtórna analiza wyników badań przeprowadzonych przez innych autorów. Pierwsza z zastosowanych technik okazała się nieodzowna przy pracach badawczych nad materiałami źródłowymi, takimi jak: Niemieckie Roczniki Statystyczne, akty prawa federalnego, akty prawa NRD, akty prawa międzynarodowego, akty prawa krajów związkowych. Natomiast druga z technik została zastosowana do dokonania rozpoznania i analizy użyteczności materiałów źródłowych. Ponadto technika ta została zastosowana do zgłębienia bieżącego stanu wiedzy w zakresie poddanego badaniu zjawiska. Trzecia z technik została wykorzystana do analizy wyników badań innych autorów na temat funkcjonowania samorządu terytorialnego na terenie stref okupacyjnych, samorządu terytorialnego na terenie RFN w latach 1949-1990, prób kształtowania samorządu terytorialnego na terenie NRD w latach 1949-1952, terenowych organów władzy państwowej NRD w latach 1952-1990, samorządu terytorialnego na terenie NRD w 1990 roku jak i samorządu terytorialnego w zjednoczonych Niemczech.

Całość pracy podzielona jest na sześć zasadniczych rozdziałów, których część została wzbogacona schematami i tabelami. Konstrukcja pracy ma charakter problemowo-chronologiczny.

Pierwszy z nich, zatytułowany *Teoretyczne rozważania dotyczące samorządu terytorialnego*, jest rozdziałem wprowadzającym. Wyjaśnione zostało w nim podstawowe pojęcie jakim jest samorząd terytorialny w oparciu o rozwiązania międzynarodowe zawarte w Światowej Deklaracji Samorządu Lokalnego i Europejskiej Karcie Samorządu Lokalnego oraz o polską i niemiecką naukę. Uzupełnieniem stanowiska niemieckiej nauki są wyroki i postanowienia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego. W dalszej części zajęto się modelami samorządu terytorialnego. Dokonując podziału na modele przyjęto odpowiednie kryteria pozwalające na wyróżnienie kilku grup, które stanowią immanentne ogniwo egzemplifikacji samorządu terytorialnego: kryteria zadań (modele: unitarny i dualistyczny), kryterium organizacyjne (modele: jednostopniowy, dwustopniowy i trzystopniowy), kryterium nadzoru

(nadzór: weryfikacyjny, dyrektywny i represyjny), kryteria geograficzne (anglosaski, kontynentalny – w tym modelu wyróżniamy tradycję: germańską, napoleońską i skandynawską, północny, południowy, zachodnioeuropejski i wschodnioeuropejski) i ustrojowe (samorząd terytorialny w krajach: unitarnych, federalnych, o charakterze regionalnym, kolegialny, monokratyczny). Rozdział ten kończą rozważania na temat miejsca samorządu terytorialnego w systemie władzy publicznej, m.in. wyjaśniając pojęcia: władza publiczna, system polityczny, administracja publiczna, dekoncentracja i decentralizacja.

Rozdział drugi pod tytułem *Kształtowanie się samorządu terytorialnego na obszarze stref okupacyjnych w latach 1945-1949* traktuje o okresie w dziejach Niemiec, kiedy zwycięskie mocarstwa przejęły na siebie obowiązek administrowaniem podporządkowanym obszarem, podzielonym na cztery strefy okupacyjne. Ukazuje jakie zachodziły w nich procesy w zakresie odbudowy samorządu terytorialnego i jego przemian. W części tej dokonano analizy procesu kształtowania się samorządu terytorialnego w amerykańskiej, brytyjskiej, francuskiej i radzieckiej strefie okupacyjnej. Każda z tych stref została omówiona oddzielnie. Osobny podrozdział poświęcono Berlinowi, jako odrębnej jednostce.

Omówiona została polityka administracyjna mocarstw okupacyjnych wobec Niemiec, zmierzająca do przywrócenia demokracji i niemieckiej państwowości. Odniesiono się do działalności zachodnich mocarstw okupacyjnych realizujących te zamierzenia, choć z różnym natężeniem i specyficznym podejściem do niektórych kwestii. Analizie poddano również traktowanie w radzieckiej strefie okupacyjnej zasad demokracji i samorządu terytorialnego.

Istotnym elementem tego rozdziału jest także analiza swoistości Berlina, podzielonego na cztery strefy okupacyjne. Przedstawiona została sytuacja w mieście zanim do jego zachodnich sektorów dotarły amerykańskie, brytyjskie i francuskie oddziały wojskowe. Zająto się również zmianą sytuacji po wkroczeniu do miasta oddziałów zachodnich mocarstw okupacyjnych. Kolejnym poruszonym problemem była napięta sytuacja w Berlinie, która w 1948 r. doprowadziła do poważnego kryzysu – blokady zachodnich stref przez radzieckie okupacyjne władze wojskowe. Wydarzeniem zamykającym dzieje stref okupacyjnych Berlina jest utworzenie w 1949 r. dwóch państw niemieckich – RFN i NRD. Powstaje wówczas enklawa – Berlin Zachodni, formalnie podlegająca do zjednoczenia Niemiec zwierzchnictwu amerykańskich, brytyjskich i francuskich władz wojskowych. Natomiast wschodnia część miasta zostaje ogłoszona stolicą NRD.

Każda z tych części opracowana jest według tego samego schematu badawczego. Omawiane są w nich podstawy prawne, działania poszczególnych wojskowych władz okupacyjnych w zakresie odbudowy struktur samorządowych oraz jedności niemieckiej. W

części tej przeanalizowano również udział niemieckiego społeczeństwa w budowaniu demokracji, administracji samorządowej i jedności niemieckiej, wymianę poglądów z amerykańskimi i brytyjskimi specjalistami, podróże studyjne głównie do Wielkiej Brytanii, wymianę doświadczeń i współpracę samorządowców między strefami okupacyjnymi oraz tworzenie szkół samorządowych. Dopełnieniem tych wydarzeń jest ukazanie w treści rozdziału procesu kształtowania się w latach 1945-1949 podstaw modeli samorządu terytorialnego RFN.

W trzecim rozdziale, zatytułowanym *Konstytucyjne uwarunkowania funkcjonowania samorządu terytorialnego w RFN* dokonano próby analizy konstytucyjnych gwarancji istnienia samorządu terytorialnego. Z racji federalnego ustroju państwa rozdział ten został podzielony na dwie części. W części pierwszej omówione zostało podejście do tego zagadnienia w Ustawie Zasadniczej RFN. Natomiast w części drugiej skupiono się na analizie omawianej kwestii w tzw. „starych” konstytucjach krajów związkowych. Takie rozróżnienie przyjęto ze względu na problemowo-chronologiczny układ pracy.

W części pierwszej tego rozdziału poruszono takie problemy jak gwarancja istnienia, funkcjonowania oraz niezależności politycznej. Wyeksponowano, że gwarancjami konstytucyjnymi objęte są nie tylko gminy i powiaty, ale także inne formy i poziomy samorządności terytorialnej. Podkreślono niezależność polityczną, która jest rozwiązaniem egzemplifikacyjnym, ucieleśniającym niemieckie znaczenie słowa Selbstverwaltung – samodzielność i zarządzanie. Uwypuklono również fakt, że nikt nie może podważać politycznej treści podejmowanych decyzji przez organy samorządu terytorialnego.

W części drugiej tego rozdziału omówiono rozwiązania wprowadzone do konstytucji krajów związkowych. Uwypuklono, że naczelną zasadą prawa konstytucyjnego w Niemczech jest to, iż regulacje zawarte w konstytucjach krajów związkowych muszą się mieścić w granicach wyznaczonych Ustawą Zasadniczą. Podkreślono, że ustawodawstwo samorządowe jest wyłączną domeną krajów związkowych stanowiących szczegółowe regulacje. Rozwiązania te muszą również zawierać się w przestrzeni zdefiniowanej Ustawą Zasadniczą.

W rozdziale tym omówiony został również nadzór nad samorządem terytorialnym, który w Niemczech sprawuje minister spraw wewnętrznych danego kraju związkowego. Przedstawiono także rozwiązania dotyczące ochrony samorządu terytorialnego, którym zajmują się Krajowe Trybunały Konstytucyjne i Federalny Trybunał Konstytucyjny.

W kolejnym, czwartym rozdziale zatytułowanym *Analiza modeli samorządu terytorialnego w Republice Federalnej Niemiec w latach 1949-1990*, rozważaniu poddano funkcjonowanie modeli samorządu terytorialnego w RFN. Przedmiotem badań jest tutaj liczba modeli samorządu terytorialnego oraz form samorządności terytorialnej w RFN. Akcent

położono na zagadnienia ustrojowo-strukturalne. W rozdziale uwypuklono, iż teoretycznie istniały 4 modele samorządu gminnego i 4 modele samorządu powiatowego. Były to w zasadzie modele ogólne utworzone w oparciu o występujące wspólne cechy charakterystyczne. Jednakże analiza ustrojowo-strukturalnych rozwiązań w poszczególnych krajach związkowych pokazuje, że praktycznie możemy mówić o występujących różnicach w tym zakresie.

Dopełnieniem tego rozdziału są rozważania na temat innych form samorządności terytorialnej, takich jak: związki miast z przyległymi terenami, gminy zbiorcze, urzędy czy związki samorządowe na wyższych szczeblach. W rozdziale tym omówiono zatem nie tylko funkcjonujące formalnie rzecz ujmując dwa szczeble samorządu w RFN – gmina i powiat. Analizie poddane zostały również wyjątki od tej reguły, takie jak Bawaria, która jako jedyny kraj związkowy posiada trzeci szczebel – okręg oraz związki samorządowe w pozostałych krajach związkowych lokowane powyżej powiatu. Nie stanowią szczebla, a jedynie związki celowe, czasami o bardzo głębokich historycznych korzeniach, służące lepszemu wykonywaniu zadań. Większość z nich posiada pełnię praw samorządowych. Ponadto istotnymi problemami, które podlegały dociekaniom w tym rozdziale była kwestia wpływu różnorodności form niemieckiej samorządności terytorialnej na rozwój demokracji, zbliżaniu władzy do obywateli oraz miejsce wielowymiarowości samorządności terytorialnej w federalizmie niemieckim.

Rozdział czwarty kończy analiza norm ustrojowo-strukturalnych specyficznego rozwiązania jakim jest podwójna rola miast-krajów związkowych: Berlina Zachodniego, Wolnego i Hanzeatyckiego Miasta Hamburga oraz Wolnego Miasta Hanzeatyckiego Bremy. Na tym tle wyróżnia się Brema składająca się z dwóch podmiotów: Bremy i Bremerhaven.

Natomiast w rozdziale piątym, pod tytułem *Wschodnioniemiecki model organów terenowych w latach 1949-1990*, poddano eksploracji proces kształtowania się organów terenowych NRD. W przypadku tego państwa możemy mówić o samorządzie terytorialnym tylko w ograniczonym okresie czasu – w latach 1949-1952 i w 1990 roku. Rozdział ten został podzielony na trzy części obejmujące trzy okresy w dziejach NRD i kształtowania się struktur administracyjnych, w tym samorządowych, na poziomie lokalnym.

W części pierwszej rozdziału piątego, obejmującej lata 1949-1952, analizie poddano ścierające się dwa kierunki budowania ustroju politycznego NRD – federalizm i centralizm. Omówiona została kwestia utrzymywania struktury federalnej i funkcjonowania samorządu terytorialnego na terenie NRD. Podkreślono polityczne cele takiego posunięcia, związane głównie z chęcią zjednoczenia Niemiec w oparciu o radzieckie rozwiązania. Zajęto się również postępującą dominacją centralizmu nad rozwiązaniami w zakresie budowania struktur administracyjnych NRD w omawianym okresie.

W drugiej części rozdziału piątego eksplikacją objęto lata 1952-1985. Okres ten został zapoczątkowany reformą administracyjną likwidującą podział na kraje oraz struktury samorządowe. W miejsce krajów powstały okręgi. Ponadto kluczowymi wydarzeniami w tym okresie było uchwalenie w 1957 roku ustawy o terenowych organach władzy państwowej oraz ustawy o terenowych przedstawicielstwach ludowych w 1985 roku.

Natomiast w części trzeciej rozdziału piątego egzegezą objęto okres od maja do października 1990 roku czyli do zjednoczenia dwóch państw niemieckich w jeden organizm państwowy. Przedstawiono w niej kwestie ustrojowo-strukturalne odrodzonego samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym i powiatowym. Odnowienie samorządu było jednym z istotnych elementów służących zjednoczeniu obu państw niemieckich.

W rozdziale szóstym, pod tytułem *Zmiany w samorządzie terytorialnym po zjednoczeniu Niemiec*, zostały przedstawione zmiany ustrojowo-strukturalne jakie zachodziły i zachodzą nadal w samorządzie terytorialnym w RFN. Jako cezurę czasową rozpoczynającą rozważania w tym rozdziale przyjęto fakt zjednoczenia Niemiec.

Część pierwsza rozdziału szóstego, została poświęcona na analizę miejsca samorządu terytorialnego w konstytucjach wschodnioniemieckich krajów związkowych. Omówiono w tej części przepisy konstytucyjne poszczególnych nowych krajów związkowych dotyczące samorządu terytorialnego w momencie ich uchwalenia w latach 1992-1993. W ślad za uchwaleniem konstytucji, w latach 1992-1994 parlamenty krajów uchwaliły ustawy samorządowe. Dopełnieniem tej części jest ukazanie zmian jakie zachodziły w konstytucjach poszczególnych wschodnioniemieckich krajów związkowych od momentu ich uchwalenia.

W pozostałych częściach rozdziału szóstego przeprowadzona została eksplikacja zmian ustrojowo-strukturalnych zachodzących w poszczególnych formach niemieckiej samorządności terytorialnej. Rozpoczyna ją przedstawienie, w dwóch oddzielnych częściach, zmian zachodzących zarówno na poziomie gmin jak i powiatów. Doprowadziły one do redukcji modeli ustrojów gmin i powiatów oraz do likwidacji pozostałości po podziale na dwa państwa niemieckie, kiedy w latach 1990-1992 istniał oddzielny model dla samorządu gminnego i dla samorządu powiatowego. Uzupełnieniem tych przemian modeli jest systematyczna redukcja liczby gmin i powiatów zmieniająca ich potencjał ekonomiczny, ludnościowy i terytorialny.

Natomiast w częściach czwartej, piątej i szóstej zawarta jest egzegeza przekształceń ustrojowo-strukturalnych w związkach miast z przylegającymi terenami, w związkach samorządowych na wyższych szczeblach oraz w miastach-krajach. Przemiany jakie zachodziły w tych formach samorządności terytorialnej wpisują się w ciąg zmian zmierzających do zwiększenia demokracji i partycypacji obywatelskiej w sprawowaniu władzy. Ich dopełnieniem

była próba połączenia dwóch krajów związkowych: miasta-kraju Berlina i Brandenburgii, którą w referendum w 1996 roku mieszkańcy większością głosów odrzucili.

W układzie pracy zauważalna jest dysproporcja objętościowa poświęcona poszczególnym ramom czasowym w funkcjonowaniu samorządu terytorialnego w Niemczech przed zjednoczeniem i po zjednoczeniu. Wynika ona z kilku powodów. Pierwszym z nich jest poznanie genezy funkcjonowania samorządu terytorialnego przed zjednoczeniem Niemiec, ponieważ pozwala to na uchwycenie specyfiki niemieckiego samorządu terytorialnego, procesu jego kształtowania oraz dokonanie oceny zachodzących w nim zmian. Kolejnym z powodów jest fakt, iż pod względem terytorialnym rozdziały pracy od pierwszego do piątego obejmują cztery strefy okupacyjne, cztery sektory Berlina, kraje związkowe RFN powstałe w 1949 roku, zwane w pracy „starymi krajami związkowymi” oraz NRD. Ostatni z powodów skłania do stwierdzenia, iż część rozwiązań, jakie wówczas wprowadzono, obowiązują do dnia dzisiejszego. Trudno byłoby analizować dzisiejszy samorząd bez odwołania się do okresu kiedy je wprowadzono. Dysproporcja objętościowa pokazuje jeszcze jeden bardzo ważny element dotyczący funkcjonowania i procesu zmian w niemieckim samorządzie terytorialnym: stabilność rozwiązań prawnych oraz dojrzałość polityczną społeczeństwa niemieckiego.

W pracy autor wykorzystał wiele terminów przyjętych w literaturze naukowej. Zapożyczone one zostały przede wszystkim z politologii i prawa. Podstawowym pojęciem, którym autor posługuje się w pracy jest samorząd terytorialny. Zarówno literatura polska, jak i niemiecka są zbieżne co do jego definicji. Pojęciu samorząd terytorialny od strony politologicznej i prawnej w ujęciu polskim i niemieckim poświęcony jest oddzielny podrozdział w rozdziale pierwszym pracy. Dysonans pojawia się w rozumieniu pojęć charakterystycznych dla samorządu terytorialnego. Inaczej pewne kwestie stawia nauka i prawo niemieckie.

Terminem wymagającym wyjaśnienia jest rada gminy. W języku polskim, jak politologii i prawie polskim mamy tylko jedno pojęcie – rada gminy rozumiana jako kolegialny organ stanowiący i kontrolny gminy. W zależności od rodzaju gminy używamy określeń: dla gminy wiejskiej – rada gminy, dla gminy miejsko-wiejskiej – rada miejska, dla gminy miejskiej – rada miasta. Drugim z terminów jest rada powiatu rozumiana w politologii i prawie polskim jako kolegialny organ stanowiący i kontrolny powiatu.

Inne podejście do tych kwestii ma zarówno tradycja, jak i nauka oraz prawo niemieckie. W zależności od kraju i prawa komunalnego obowiązującego w danym kraju, a w przeszłości także częściowo w zależności od ustroju rada gminy przyjmuje różne nazwy, jak na przykład: Izba Deputowanych – Abgeordnetenhaus, Rada Miasta – Stadtrat, Przedstawicielstwo Gminy – Gemeindevertretung czy Obywatelstwo – Bürgerschaft.

Co do organu kolegiального powiatu – Kreistagu w literaturze polskiej traktującej o samorządzie powiatowym w Niemczech autorzy posługują się pojęciem rada powiatu. Autor pracy posługuje się określeniem Parlament Powiatu, a w odniesieniu do Bezirkstagu – Parlament Okręgu. Kreistagi są z całą pewnością odpowiednikiem polskiej rady powiatu, ale w odniesieniu do warunków niemieckich nie powinno się stosować w nazewnictwie takiego tłumaczenia. Problematyka ta od strony naukowej i prawnej dotyka także niemieckich rad gmin.

W RFN rada gminy jest organem gminy i politycznym przedstawicielstwem mieszkańców gminy. Rada gminy nie jest władzą w dosłownym tego słowa znaczeniu. Pomimo ogólnego podobieństwa do parlamentu, rada gminy nie jest częścią legislatywy lecz egzekutywy. W RFN generalnie prawo stanowią Federacja i Kraje Związkowe. Gminy, w sensie ogólnym, jako korporacje terytorialne są częścią państwa. Rady gmin uchwalają prawo miejscowe w postaci statutów. Lokują się one jednak w hierarchii ważności poniżej źródeł prawa. Zatem pomimo ogólnych cech parlamentarnych i postrzegania w tym sensie rady gminy w przestrzeni publicznej, jest w świetle art. 28 Ustawy Zasadniczej, organem wykonawczym, a nie ustawodawczym. Nie może zatem stanowić prawa w dosłownym tego słowa znaczeniu. Wyjątkiem w tym zakresie są trzy rady: Izba Deputowanych w Berlinie, Obywatelstwo w Bremie, Obywatelstwo w Hamburgu. Są one jednocześnie parlamentami krajów.

Co do zasady, podobne regulacje dotyczą również kolegiального organu powiatu jakim jest Kreistag. Jest on politycznym przedstawicielstwem mieszkańców powiatu. Wykazuje on duże ogólne podobieństwo do parlamentu. Pomimo tego oraz postrzegania w tym sensie Kreistagu w przestrzeni publicznej, jest on w świetle art. 28 Ustawy Zasadniczej, organem wykonawczym, a nie ustawodawczym. Podobnie rzecz się ma z Bezirkstagiem. Od strony językowej Kreistag to nie Rada Powiatu, a Parlament Powiatu. Taka sama jest etymologia Bezirkstagu czy też Bundestagu – Parlament Okręgu, Parlament Federalny. Oprócz tego członkowie Kreistagu czy Bezirkstagu to odpowiednio – Kreistagabgeordnete i Bezirkstagabgeordnete czyli posłowie do parlamentu powiatu i posłowie do parlamentu okręgu. Co do zasady posłowie do parlamentu powiatu nie posiadają immunitetu. Korzystają jedynie z ochrony prawno-karnej swoich wypowiedzi publicznych z wyjątkiem zniewag.

Dodatkowym argumentem przemawiającym za użyciem w języku polskim w wypadku Kreistagu i Bezirkstagu odpowiednio Parlament Powiatu i Parlament Okręgu jest fakt iż przewodniczący owych zgromadzeń są określani mianem Przewodniczący Parlamentu – Palramentsvorsteher. Nazwa ta obecnie w RFN rozciągana jest również na kolegialne organy wykonawcze gmin. Jednakże w pracy autor w stosunku do nich nie używa tego określenia.

Zagadnienie przemian ustrojowo-strukturalnych niemieckiego samorządu terytorialnego w latach 1945-2017 nadal nie doczekało się bogatej literatury naukowej w języku polskim. Problematyka ta nie posiada do tej pory dogłębnej monografii, która w sposób spójny i wszechstronny ujęłaby wielopłaszczyznowość procesu przemian ustrojowo-strukturalnych niemieckiego samorządu terytorialnego. Stąd też autor przygotowując opracowanie korzystał ze źródeł niemieckich oraz niemieckojęzycznych publikacji przedmiotowych.

Samorząd terytorialny jest jedną z najważniejszych instytucji współczesnych demokratycznych państw, stając się trwałym komponentem ustroju państwa. Niemożliwe jest zatem funkcjonowanie samorządu terytorialnego w innym ustroju niż demokratyczny charakteryzujący państwo prawa. W Niemczech posiada on szczególną rangę. Pomógł w odbudowie demokracji w zachodnich krajach związkowych po 12 letnich totalitarnych rządach narodowych socjalistów. Odegrał też wielką rolę w odbudowie jedności niemieckiej, najpierw w zachodnich strefach okupacyjnych i zachodnioniemieckich krajach związkowych, a w 1990 r. w zjednoczeniu dwóch państw niemieckich. Dziś jest jedną z podstaw demokracji i jedności niemieckiej, pełniąc rolę trzeciego poziomu rozwoju państwa i administracji.

Proces przemian ustrojowo-strukturalnych, jaki został poddany analizie pozwala na prześledzenie procesów zachodzących w tym zakresie na przestrzeni lat od zakończenia II wojny światowej po 2017 roku. Dynamika i zakres tych przemian jest niewątpliwie problemem pouczającym i ciekawym. Materia związana z samorządem terytorialnym w jednej z ojczyzn współczesnej samorządności, czyli w Niemczech, wzbudza coraz większe zainteresowanie wśród polskich politologów i prawników. Jest to również problematyka, która z całą pewnością jest warta przybliżenia szerszemu gronu społeczeństwa polskiego oraz polskim samorządowcom współpracującym często z niemieckimi samorządowcami. Nic tak bardziej nie zbliża jak dobre poznanie – obok historii i kultury – zasad funkcjonowania państwa sąsiada. Przedstawione studium dotyczące zagadnienia przemian ustrojowo-strukturalnych samorządu terytorialnego w Niemczech po II wojnie światowej jest próbą krytycznej refleksji, mającej służyć lepszemu poznaniu mechanizmów sprawowania władzy we wszystkich formach niemieckiej samorządności terytorialnej.

Definiowanie pojęcia samorząd terytorialny na gruncie niemieckim jest specyficzne. Z teoretycznego punktu widzenia termin ten powinien odnosić się do gmin, związków gmin i powiatów w całych Niemczech oraz do okręgów w Bawarii. Praktycznie objęte tym zostały również inne formy samorządności terytorialnej, a w wśród nich różnego rodzaju samorządowe związki celowe: Landeswohlfahrtsverbände, Landschaftsverbände, Stadt-Umland-Verbände i Bezirksverband. Gwarancje w tym zakresie są ujęte w art. 28 Ustawy Zasadniczej. Zgodnie z

przyjętymi w Niemczech rozwiązaniami kształtowaniem prawa samorządowego zajmują się kraje związkowe. Są one zobowiązane do uwzględnienia istniejących w tym zakresie w Ustawie Zasadniczej norm.

Z punktu widzenia niemieckiej nauki samorząd terytorialny oznacza korporację społeczności powołanej do realizowania zadań publicznych we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Posiada on pełną demokratyczną legitymację obywateli do sprawowania władzy w ich imieniu w postaci gmin, związków gmin, powiatów, okręgów w Bawarii oraz podmiotów nieposiadających tej legitymacji, powołanych do realizacji zadań publicznych pod warunkiem pozostawienia mieszkańcom prawa do samostanowienia. Do tej grupy podmiotów zalicza się specjalne formy samorządności terytorialnej, jak: Landeswohlfahrtsverbände, Landschaftsverbände, Stadt-Umland-Verbände i Bezirksverband – czyli związki celowe. Nie każdy związek celowy posiada pełnię praw samorządowych. Niemiecki samorząd terytorialny cechuje się tym samym funkcjonalnością, która dopełnia i pogłębia zasady demokracji.

Samorząd jest częścią ogólnej struktury niemieckiego demokratycznego państwa prawa, reprezentując pionowy podział władzy. Jest tym samym formą ustrojową zdecentralizowanej administracji. Podlega ochronie prawnej przed sądami, Krajowymi Trybunałami Konstytucyjnymi i Federalnym Trybunałem Konstytucyjnym. Nadzór nad niemieckim samorządem terytorialnym sprawują ministrowie spraw wewnętrznych krajów związkowych. Prawodawcy, jakimi są kraje i Federacja mogą ingerować w prerogatywy samorządu, pod warunkiem, że będzie to osadzone w realiach prawych i będzie przeprowadzone w ściśle oznaczonym czasie i materii. Odebranie zadań samorządowi nie może prowadzić do jego destabilizacji. Natomiast wkroczenie w suwerenność osobistą gmin i związków gmin nie może nadwyręzać kwintesencji niezależności ich personelu. Ograniczenia nakładane przez prawodawcę nie mogą prowadzić do złamania istoty samorządności.

Odnosząc się do hipotez zawartych w omawianej monografii należy stwierdzić, iż znalazły one swoje uzasadnienie.

1. Pierwsza hipoteza zaprezentowana we wstępie została jednoznacznie pozytywnie zweryfikowana. Odbudowa demokracji, samorządu terytorialnego i jedności niemieckiej po zakończeniu działań wojennych były jednymi z zadań jakie przyjął na siebie zwycięskie mocarstwa. Czyniły to w oparciu nie tylko podpisanego przez siebie układu poczdamskiego, ale również w oparciu o ustawę z 1935 roku Deutsche Gemeindeordnung, z której usunięto wszelkie narodowosocjalistyczne przepisy oraz w oparciu o własne doświadczenia i rozwiązania zarówno prawne, jak i praktyczne. Ustawa Deutsche Gemeindeordnung miała być podstawą do odbudowy samorządu terytorialnego we wszystkich strefach okupacyjnych.

Zastosowanie tej ustawy w praktyce przez wszystkie mocarstwa miało dać podstawy do kształtowania się struktur administracyjnych we wszystkich strefach okupacyjnych, co miało być załączkiem przyszłej, jednolitej administracji terenowej w państwie niemieckim.

Wprowadzenie reguł demokratycznych przy wyborze organów samorządu terytorialnego przez zachodnie mocarstwa okupacyjne pogłębiły dodatkowo różnice między zachodnimi a wschodnią strefą okupacyjną. We wschodniej strefie okupacyjnej postępowało polityczne oddalanie się wizji zjednoczenia poprzez m.in. stosowanie niedemokratycznych praktyk czy też wprowadzanie systemu rad narodowych. Było to rozwiązanie obce dla demokratycznego państwa prawa, stwarzające iluzję wpływu mieszkańców na sprawy lokalne.

2. W toku prowadzonej eksploracji udało się również dowieść, że im dłużej radzieckie wojskowe władze okupacyjne utrzymywały strukturę federalną i samorząd terytorialny w swojej strefie, tym bardziej widoczny był partykularny interes tego posunięcia. Priorytetem dla radzieckich okupacyjnych władz wojskowych było doprowadzenie do zjednoczenia czterech stref okupacyjnych w jedno federalne państwo niemieckie. Stąd też utrzymywały one administrację niemiecką opartą o strukturę federalną oraz samorząd terytorialny. Pogląd radzieckich władz został odnotowany w dokumentach SED, które skonstatowano jednym zdaniem, że władze radzieckie dążą do powstania ogólnoniemieckiej federalnej republiki *zjednoczonej demokratycznej, pokój miłującej i niepodległej*. Dla kierownictwa partii stało się to wypadkową działań podjętych początkowo nieoficjalnie zmierzających do przekonania władz radzieckich, że tylko w oparciu o komunistów niemieckich są w stanie zbudować wymarzone niemieckie państwo, nawet za cenę powstania dwóch państw niemieckich.

Działania te były skuteczne. ZSRR uznało, że należy przewartościować partykularne interesy wobec Niemiec. Stąd też zgoda na dokonanie takich zmian, które pod względem struktur administracyjnych nie będą odpowiadały RFN. Zmiana priorytetów partykularnego podejścia do kwestii jedności niemieckiej stała się przyczyną upadku podziału NRD na kraje związkowe. Taki sam los spotkał samorząd terytorialny, który również utrzymywany był wyłącznie w celu upodobnienia strefy wschodniej do stref zachodnich, co miało być podstawą powstania jednego, federalnego państwa niemieckiego opartego o samorząd terytorialny.

3. Prowadząc prace badawcze pozytywnie zweryfikowano również trzecią hipotezę. Konstytucyjno-prawny zakres ochrony samorządu terytorialnego w RFN może uchodzić za wzór do naśladowania. Jego podstawy określone są w Ustawie Zasadniczej, Konstytucjach krajów związkowych, ustawach samorządowych oraz w ustawach regulujących działalność Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, Federalnego Trybunału Administracyjnego.

Ustawa Zasadnicza RFN jest podstawowym aktem prawnym, w oparciu o który tworzone są ustawy. Przepisy zawarte w konstytucjach krajów związkowych muszą być zgodne z Ustawą Zasadniczą, a ochrona prawna samorządu terytorialnego nie może być mniejsza niż wynika to z Ustawy Zasadniczej. Do określenia zgodności przepisów konstytucji krajowych oraz ustaw samorządowych z Ustawą Zasadniczą kompetencje posiada wyłącznie Federalny Trybunał Konstytucyjny składający się z dwóch senatów. Są one władne w rozstrzyganiu spraw z zakresu ochrony prawnej i funkcjonowania samorządu terytorialnego.

Ochronie prawnej w RFN podlegają nie tylko podstawowe szczeble samorządu terytorialnego, jakimi są gmina i powiat, ale również inne formy samorządności terytorialnej, jak np. trzeci szczebel w Bawarii czy samorządowe związki celowe posiadające pełnię praw samorządowych. Aby dokładnie zrozumieć konstytucyjno-prawny zakres ochrony należy oprzeć się nie tylko o normy zawarte w art. 28, ale także o przepisy pozostałych artykułów Ustawy Zasadniczej, w których zawarto zasady dotyczące samorządu terytorialnego. Jako dotyczące samorządu terytorialnego podlegają ochronie przed sądami i co najważniejsze umieszczone w ustawie zasadniczej są przepisami najwyższej rangi. Oznacza to, iż podlegają one również ochronie przed możliwością wystąpienia politycznych prób ingerencji w zakres funkcjonowania samorządu terytorialnego. Po zjednoczeniu Niemiec gwarancjami Ustawy Zasadniczej objęto również samorząd terytorialny we wschodnioniemieckich krajach związkowych. Jak wykazała analiza poczyniona w rozdziałach I, III i VI zakres ochrony konstytucyjno-prawnej samorządu terytorialnego jest większy, niż w przyjętych ogólnych standardach samorządności terytorialnej zawartych w Światowej Deklaracji Samorządu Lokalnego i Europejskiej Karcie Samorządu Lokalnego.

4. W trakcie analizy materiału pozytywnie zweryfikowana została również czwarta hipoteza. Odbudowa struktur samorządu terytorialnego w Niemczech po II wojnie światowej, zwłaszcza w zachodnich strefach okupacyjnych rozpoczęła się bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych. Zachodnie mocarstwa okupacyjne w pełni odbudowały samorząd terytorialny w oparciu o demokratyczne zasady. Systematycznie wspierały wzmocnienie jego struktur poprzez organizowanie szkół kształcących kadry samorządowe oraz organizując wyjazdy studyjne do placówek edukacji samorządowej w swoich krajach. Wyjazdy te były kontynuowane także po powstaniu RFN. Nie mniej istotne były korelacje między samorządowcami stref. Tym samym uznano, że droga do jedności Niemiec powinna posiadać charakter oddolny. Kontakty między samorządowcami stref okupacyjnych stały się podwalinami budowy państwa niemieckiego, a samorząd terytorialny stał się istotną instytucją demokratycznego i federalnego państwa.

Demokratyczne zasady były systematycznie wzmacniane przy okazji kolejnych wyborów samorządowych. Szkoła demokracji jaką przeszło wówczas społeczeństwo po 12 latach dyktatury nazistowskiej ukształtowała niemieckie przywiązanie do wartości demokratycznych. Są one obecne w życiu społeczno-politycznym Niemiec i systematycznie wzmacniane począwszy od poziomu samorządowego poprzez kraje do federacji.

W 1990 roku, kiedy przemiany społeczno-polityczne w NRD doprowadziły do upadku rządów SED, pojawiła się realna szansa na zjednoczenie dwóch państw niemieckich. Jednym z warunków, który należało spełnić było ukonstytuowanie się struktur samorządowych oraz utworzenie krajów związkowych. Samorząd terytorialny na tym obszarze funkcjonował w oparciu o jednolite przepisy. Stał się ważną częścią składową procesu zjednoczeniowego. Przez cały okres funkcjonowania od 1945 roku samorząd terytorialny stał się w RFN trwałym i silnym elementem rozwijającym i utrwalającym demokrację. Równie niepodważalna jest jego rola w budowaniu jedności niemieckiej. Stanowi on trwały element niemieckiej polityki wewnętrznej stanowiąc uzupełnienie federalnej zasady ustrojowej państwa.

5. W pracy udowodniono także piątą hipotezę. Niemiecki samorząd terytorialny nieustannie podlega zmianom. Jego modele ukształtowane zostały bezpośrednio po II wojnie światowej. Parlamente wschodnioniemieckich krajów uchwaliły niemalże identyczne ustawy samorządowe. Tym samym we wschodnioniemieckich krajach związkowych ukonstytuował się jeden model samorządu terytorialnego. Natomiast w zachodnich krajach związkowych istniały 4 grupy modeli zarówno samorządu gminnego, jak i samorządu powiatowego. Likwidacja samorządu terytorialnego w NRD w 1952 roku i utworzenie jednolitego modelu władzy państwowej na wszystkich szczeblach do 1990 roku wyrugowało samorząd terytorialny we wschodnich Niemczech z przestrzeni społeczno-politycznej.

Reformy ustrojowo-strukturalne, jakie przeprowadzono w zachodnich Niemczech do 1990 roku nie zmieniły liczby grup modeli samorządu terytorialnego. Reformy te zmierzały wyłącznie w kierunku wzmacniania struktur samorządu terytorialnego, do usprawnienia jego funkcjonowania oraz do zwiększenia demokratyzacji życia i wpływu na władzę. Systematyczna likwidacja słabych gmin i powiatów powodowała powstawanie silniejszych pod względem powierzchni, potencjału ludnościowego i gospodarczego gmin oraz powiatów. Ustawicznie poszerzano możliwości wpływu obywateli na sprawowanie władzy.

Tendencji tych nie zmieniło zjednoczenie Niemiec. Reformy ustrojowo-strukturalne jakie przeprowadzono w połowie lat 90. XX wieku doprowadziły do redukcji grup modeli samorządu terytorialnego w Niemczech. Obecnie funkcjonują trzy grupy modeli, w ramach których istnieją nadal różnice w poszczególnych krajach związkowych. Kontynuowane były

również reformy zmniejszające liczbę gmin, powiatów i innych form samorządności terytorialnej z jednej strony, ale z drugiej stwarzające gminy, powiaty i inne formy samorządności terytorialnej o większym potencjale terytorialnym, ludnościowym oraz gospodarczym. Wśród ustaw reformujących samorząd terytorialny we wschodnioniemieckich krajach związkowych były też te, które wprowadzały nowe formy demokracji bezpośredniej.

Należy zatem uznać, że reformy ustrojowo-strukturalne niemieckiego samorządu terytorialnego, nie doprowadziły do powstania jednolitego modelu samorządu terytorialnego, ani też do ogólnoniemieckiego prawa samorządowego. Reformy doprowadziły do usprawnienia funkcjonowania niemieckiego samorządu terytorialnego, do zwiększenia demokratyzacji życia i wpływu obywateli na władzę i podejmowanie decyzji.

6. W pracy udowodniono także szóstą hipotezę. W toku prowadzonych reform niemieckiego gminnego samorządu terytorialnego przewagę zyskał model południowoniemiecki, wypierając z dotychczasowych tradycyjnych pozycji model północniemiecki. Ten typ samorządu postrzegany jest jako gwarantujący większy zakres wpływu obywateli na bezpośrednie sprawowanie władzy. W modelu tym to właśnie od obywateli uzależniona jest całkowicie władza. Dwa organy władzy rada i burmistrz wybierane są w wyborach bezpośrednich. Dzięki temu burmistrz uzyskuje bardzo silny mandat do sprawowania władzy i jednocześnie swoim stanowiskiem egzemplifikuje politycznie obywateli. Mandat ten wzmocniony jest poprzez członkostwo w radzie z mocy prawa i jej przewodniczenie. W żaden sposób łączenie tych funkcji nie uzależnia burmistrza od rady. Odpowiada on tylko przed mieszkańcami gminy. Rada nie ma kompetencji do jego odwołania, mimo iż pochodzi również z bezpośrednich wyborów. Oprócz przewodniczenia radzie, burmistrz stoi na czele wszystkich komisji rady oraz administracji gminy. Funkcję kontrolną w stosunku do podległej burmistrzowi administracji pełni rada.

Dzięki tak ukształtowanym relacjom między organami władzy gminy w tym modelu, to obywatele pełnią w nim decydującą rolę. Dodatkowo pozycja obywateli wzmocniona jest poprzez zgromadzenie mieszkańców gminy, któremu przewodniczy burmistrz. W modelu tym narodziły się formy demokracji bezpośredniej niemieckiego samorządu terytorialnego.

W pozostałych modelach gminnych niemieckiego samorządu terytorialnego rola mieszkańców sprowadza się do elekcji rady, która dokonuje wyboru pozostałych organów władzy i ewentualnie wyrażenia swojego stanowiska za pośrednictwem różnych form demokracji bezpośredniej. Rada pełni rolę organu kontrolnego w stosunku do pozostałych organów władzy i administracji oraz posiada kompetencje w sprawie odwołania burmistrza.

Należy zatem uznać, że pozycja mieszkańców w modelu południowoniemieckim jest dominująca. Pozwala realnie i bezpośrednio sprawować władzę, zarówno w formie wybierania w wyborach bezpośrednich organów władzy, jak też sprawowania kontroli nad tymi organami, posiadania prawa do odwołania burmistrza oraz szeroki zakres form demokracji bezpośredniej.

7. W pracy udowodniono także ostatnią hipotezę, głoszącą, iż im bardziej postępuje decentralizacja zadań samorządowych, tzn. przekazywanie niektórych zadań kraju gminom i powiatom oraz zadań powiatu gminom, tym trwalsze stają się różnego rodzaju formy współpracy interkomunalnej.

Współdziałanie interkomunalne w Niemczech przybrało różne formy. W większości formy kooperacji interkomunalnej posiadają pełnię praw samorządowych i podlegają gwarancjom Ustawy Zasadniczej oraz ochronie prawnej przed sądami. Synergia ta jest rozwijana i wzbogacana poprzez nowe jej formy. Różnorakie formy współpracy interkomunalnej wrosły trwale w istotę niemieckiej samorządności terytorialnej. Dziś trudno sobie wyobrazić funkcjonowanie samorządu terytorialnego w Niemczech bez rozmaitych form współdziałania interkomunalnego. Postępująca coraz głębsza decentralizacja zadań nie doprowadziła do zmniejszenia lub zaniku kooperacji interkomunalnej, ale do jej wzrostu.

Zrealizowanie przyjętego w pracy tematu badawczego pozwoliło na sformułowanie następujących wniosków:

1. Państwo niemieckie posiada długą tradycję w zakresie kształtowania i funkcjonowania samorządu terytorialnego. Niemcy to jedna z ojczyzn współczesnej samorządności terytorialnej. Z tego też powodu mocarstwa okupacyjne, zwłaszcza zachodnie, natrafiły na podatny grunt odbudowując struktury samorządu terytorialnego i wprowadzając po 12 latach dyktatury demokratyczne reguły życia społeczno-politycznego, m.in. demokratyczne mechanizmy kreacji władzy samorządowej, krajowej i ogólnoniemieckiej.

2. Wprowadzone – po 12 latach dyktatury – przez mocarstwa okupacyjne w zachodnich strefach demokratyczne mechanizmy kreacji władzy zostały szybko utrwalone. Okazały się one trwałym rozwiązaniem, a frekwencja, która już wówczas była wysoka, dziś należy do jednej z najwyższych w Europie. Znamionuje ona kwintesencję demokracji niemieckiej i przekonanie o potrzebie troski za swoją gminę, powiat, kraj związkowy i całe państwo. Wyraża ona wolę partycypacji w sprawowaniu władzy i legitymowaniu władzy na poziomie samorządowym, kraju związkowego i ogólnoniemieckim.

3. Mocarstwom okupacyjnym przyświecał podstawowy cel: odbudowa jednego, federalnego i demokratycznego państwa niemieckiego z samorządem terytorialnym. Liderem – w początkowym okresie osamotnionym – w zakresie odbudowy jednego federalnego i

demokratycznego państwa opartego o struktury samorządu terytorialnego były amerykańskie władze okupacyjne. Dołączyły do nich brytyjskie władze okupacyjne, po krótkim okresie współpracy z radzieckimi władzami okupacyjnymi. Wspólnie konsekwentnie realizowali nakreślone cele. Jako ostatnie dołączyły francuskie władze okupacyjne, wyłączając jednak Kraj Saary. Na obszarze tym stworzyły protektorat, prowadząc jednocześnie intensywną politykę degermanizacyjną z zamiarem wcielenia do Francji. Natomiast radzieckie okupacyjne władze wojskowe dążyły do budowy państwa niemieckiego w oparciu o radzieckie wzorce polityczne.

4. Niemiecki samorząd terytorialny odegrał istotną rolę w budowie demokracji i jedności niemieckiej, stając się jedną z najważniejszych instytucji demokratycznego i federalnego państwa niemieckiego. Mimo, iż nie było i nadal nie ma jednolitego ustawodawstwa samorządowego i jednego modelu dla całych Niemiec różnorodność tych rozwiązań cementuje demokrację i jedność niemiecką. Przykładem jest chociażby kwestia zjednoczenia RFN i NRD. Aby proces ten został przeprowadzony skutecznie w 1990 roku NRD była zobligowana m.in. do upodobnienia się pod względem struktur administracyjnych do RFN – dokonano podziału NRD na kraje związkowe i wprowadzono samorząd terytorialny.

5. Ustawodawstwo niemieckie przyznało samorządowi terytorialnemu szeroką autonomię, gwarantując mu m.in. niezależność polityczną. Ochrona prawna zawarta w tym ustawodawstwie pokazuje jego rolę i znaczenie w strukturze państwa niemieckiego, jako uzupełnienie federalnego ustroju państwowego. Na straży praw samorządowych różnych form niemieckiej samorządności terytorialnej stoi Ustawa Zasadnicza, a jedyną instancją uprawnioną do rozstrzygania zgodności ustawodawstwa krajów związkowych z Ustawą Zasadniczą jest – nie podlegający kontroli zewnętrznej – Federalny Trybunał Konstytucyjny.

6. Charakterystyczną cechą badanego okresu była stabilizacja prawna pozycji samorządu terytorialnego, a bieżące nowelizacje i reformy z lat 70. XX wieku i połowy lat 90. XX wieku nie pociągnęły za sobą uszczuplenia jego pozycji. Przemiany ustrojowo-strukturalne prowadziły do jego wzmocnienia i usprawnienia działania.

7. Na podstawie badań obejmujących lata 1945-2017 można stwierdzić, że reformowanie gmin i powiatów w zakresie likwidacji słabszych jednostek i powoływania nowych, większych i silniejszych, ma charakter stały i odbywa się na bieżąco w miarę zaistnienia potrzeby przeprowadzenia takich zmian.

8. W latach 1945-1952 i w 1990 r. na terenie NRD funkcjonował jednolity model gminnego i powiatowego samorządu terytorialnego. Uchwalone w latach 1945-1946 ustawodawstwo samorządowe przez parlamenty krajów radzieckiej strefy okupacyjnej miało jednolity charakter. Niewielkie różnice w treści ustaw nie miały wpływu na zróżnicowanie

modeli. W myśl radzieckich wzorców jednolitość ustawodawstwa zapewniała lepszą kontrolę państwa nad częściami składowymi. Inaczej wyglądała sytuacja w 1990 roku. Mieszkańcy NRD pragnęli jak najszybszego zjednoczenia obu państw niemieckich. Potrzebne było niezwłoczne uchwalenie m.in. ustaw wprowadzających ponownie samorząd terytorialny. Uznano, że na terenie NRD będzie istniał jednolity model samorządu gminnego i powiatowego. Tym razem jednolitość modelu posłużyła do demokratyzacji życia oraz do szybkiego zjednoczenia obu państw niemieckich.

9. W latach 1952-1990 struktura władzy lokalnej w NRD opierała się na przedstawicielstwach ludowych i ich organach wykonawczo-zarządzających. Organy te były podporządkowane zarówno przedstawicielstwu ludowym danego szczebla oraz hierarchicznie analogicznemu organowi wyższego szczebla. Całość tworzyła zasadę podwójnego podporządkowania. Nie istniała praktycznie swobodna kreacja władzy przez społeczność lokalną. Skład rad mógł być uzupełniany poza procedurą wyborczą poprzez delegowanie do jej składu obywatela NRD. Nie miało to nic wspólnego z demokracją i samorządem terytorialnym, mimo iż w normach prawnych NRD istniały w formie szczątkowej elementy samorządu terytorialnego.

10. W latach 1945-1990 na terenie RFN istniały 4 grupy modeli ustrojów gminnego samorządu terytorialnego oraz bezpośrednio po zjednoczeniu piąty model. Podobnie wyglądał podział samorządu gminnego, gdzie w analogicznym okresie istniały 4 grupy modeli ustrojów samorządu powiatowego oraz bezpośrednio po zjednoczeniu doszedł piąty model. Grupy modeli powstały w oparciu o wspólne cechy charakteru. Praktycznie, opierając się o analizę poszczególnych grup modeli, mamy jednak do czynienia – uwzględniając różnice w ramach poszczególnych grup modeli – w omawianym okresie z 9 modelami samorządu gminnego i samorządu powiatowego. Bezpośrednio po zjednoczeniu dochodzi 10 model.

11. Obecnie, w skutek przeprowadzonych od połowy do końca lat 90. XX wieku reform ustrojowo-strukturalnych, funkcjonują 3 grupy modeli ustroju samorządu gminnego oraz 3 grupy modeli ustroju samorządu powiatowego. Tak w przypadku gmin, jak i powiatów dominującą grupą ustrojową jest ustrój południowoniemiecki. Biorąc jednak pod uwagę różnice występujące w krajach związkowych możemy stwierdzić, że mamy do czynienia z 16 modelami samorządu gminnego i 13 modelami samorządu powiatowego.

12. W niemieckim samorządzie terytorialnym istnieją formalnie dwa szczeble samorządu. Są nimi gminy i powiaty. Ponadto w Bawarii, jako jedynym kraju istnieje trzeci szczebel samorządu – okręg. W pozostałych krajach na tym poziomie mamy również do

czynienia jednostkami samorządu terytorialnego. Nie są to jednak typowe szczeble. Są to związki celowe posiadające pełnię praw samorządowych.

13. Związki miast z przylegającymi terenami to jedna z charakterystycznych struktur niemieckiego samorządu terytorialnego, posiadająca pełnię praw samorządowych. Pod względem poziomu odpowiada dawnej prowincji. Miasta pełnią w nich funkcję centrotwórczą. Współpraca w ramach tego typu związków przynosi pozytywne rezultaty zarówno dla wszystkich członków związku. Efektem takiej współpracy są np. procesy dobrowolnego powiększania miast. Jest to naturalna droga rozwoju terytorialnego i gospodarczego miast.

14. Miasta-Państwa (Kraje) w Niemczech to kolejna charakterystyczna i nigdzie nie spotykana struktura administracyjna niemieckiego samorządu z jednej strony i podziału na kraje związkowe z drugiej strony. Każde z nich posiada różny model funkcjonowania wynikający z okupacyjnej przeszłości: Hamburg należał do brytyjskiej strefy okupacyjnej, Brema wraz z Bremerhaven była amerykańską enklawą w brytyjskiej strefie okupacyjnej, Berlin był podzielony na cztery sektory okupacyjne – od 1949 roku Berlin Wschodni stał się stolicą NRD, a zachodnie sektory utworzyły enklawę Berlin Zachodni będący pod zwierzchnictwem Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji. Miasta-Państwa Hamburg i Berlin funkcjonują wyłącznie jako pojedyncze jednostki, natomiast Brema składa się z dwóch gmin: Bremy i Bremerhaven. Na obszarze tych trzech krajów nie istnieją powiaty.

15. Przemiany ustrojowo-strukturalne mogą być wzorcem do naśladowania, zwłaszcza dla państw, które samorząd terytorialny odbudowały w ramach przełomu społeczno-politycznego lat 90. XX wieku. Nie ulega wątpliwości, że sposób przeprowadzenia tych przemian oraz powstałe efekty: lepszy wpływ obywateli na władzę, poprawa jakości funkcjonowania i zarządzania oraz znaczący rozwój społeczno-gospodarczo-polityczny zachęcają do naśladowania. Optymalnym modelem do odwzorowania jest model południowoniemiecki.

16. Wszystkie formy samorządności terytorialnej funkcjonujące w Niemczech służą przede wszystkim rozwojowi demokracji, zbliżaniu władzy do obywateli i jednocześnie zwiększaniu partycypacji obywateli w kreowaniu i sprawowaniu władzy. Różnorodność form samorządności terytorialnej powoduje, że Niemcy postrzegane są jako wiodący kraj w demokratyzacji życia społeczno-politycznego oraz zbliżaniu władzy do obywatela.

17. Obecnie trudno wyobrazić sobie państwo niemieckie bez tak różnorodnego w swojej formie samorządu terytorialnego. Niemiecki samorząd terytorialny jako trwały fundament państwa niemieckiego i uzupełnienie federalnej zasady państwa z całą pewnością będzie istniał i rozwijał się nadal.

Tematyka moich zainteresowań badawczych związana z zagadnieniem przemian samorządu terytorialnego w Niemczech po II wojnie światowej była przedmiotem moich wystąpień podczas konferencji naukowych w kraju i zagranicą (załącznik nr 4). Była także elementem wykładów i ćwiczeń skierowanych do studentów Uniwersytetu Opolskiego w ramach prowadzonych przeze mnie zajęć, m.in. *Historia samorządności, Samorząd terytorialny w wybranych krajach Europy, Służba cywilna i polityki publiczne w Europie, Narodowe modele administracji publicznej* oraz seminarium dyplomowe.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

5.1. Pozostałe obszary i osiągnięcia zainteresowań naukowych i osiągnięć naukowo-badawczych

Poza przedstawionym w punkcie 4 przedsięwzięciu naukowym, moje zainteresowania badawcze koncentrowały się wokół kilku innych obszarów tematycznych. Były one ze sobą powiązane bowiem dotyczyły w znacznej części szeroko pojętej problematyki samorządu terytorialnego.

W ich wyniku powstało 112 publikacji naukowych, w tym:

- 2 monografie;
- 4 redakcje prac zbiorowych;
- 31 rozdziałów w pracach zbiorowych, w tym 2 w języku angielskim i 2 w języku niemieckim;
- 6 artykułów i recenzji w czasopismach naukowych, w tym 1 w języku angielskim, 2 w języku niemieckim i 1 w języku rosyjskim;
- 62 hasła encyklopedyczne i słownikowe równoległe w języku polskim i niemieckim.

Wyniki swoich badań prezentowałem podczas licznych konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Łącznie uczestniczyłem w 36 konferencjach (załącznik nr 4).

W opublikowanych powyżej pracach poruszałem tematy, które można podzielić na kilka obszarów tematycznych. Pierwszy z moich obszarów badawczych związany był z przedsięwzięciem stanowiącym podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Dotyczył on **problematyki samorządu terytorialnego w Polsce od zakończenia II wojny światowej, jego przemian i zasad funkcjonowania, udziału w strukturach euroregionalnych, reformy terytorialne i funkcjonalne, identyfikacje regionalne i ich wpływ na funkcjonowanie samorządu terytorialnego (lokalizm i regionalizm), wpływ wielokulturowości i multikulturalizmu na funkcjonowanie samorządu terytorialnego**. W ramach tego kierunku zainteresowań opublikowałem:

- 1 monografię;
- 2 redakcje prac zbiorowych;
- 19 rozdziałów w pracach zwartych, w tym 1 w języku angielskim;
- 2 artykuły w czasopiśmie, w tym 1 w języku angielskim i 1 w języku rosyjskim.

N. Honka, *Ewolucja systemu samorządu terytorialnego w Polsce po II wojnie światowej*, Wrocław 2012, ss. 309;

N. Honka (red.), *Wielokulturowość jako atut w promocji regionu*, Łubowice 2009, ss. 133;

N. Honka (red.), *Polityka kulturalna jako czynnik promocji i rozwoju regionu (na wybranych przykładach organizacji i instytucji użyteczności publicznej)*, Łubowice 2009, ss. 108;

N. Honka *Pogranicze w programach kampanii wyborczych do samorządu terytorialnego w granicach powiatu głubczyckiego (1990-1998)*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů*, Opava 1999, s. 34-39;

N. Honka, *Pogranicze państwowe w strategii i planach rozwoju województwa opolskiego*, [w:] *Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Překonávání bariér. Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Pokonywanie barier*, pod red. B. Kozery i M. Lisa, Opole 2001, s. 279-286;

N. Honka, *Współpraca samorządu terytorialnego województwa opolskiego z partnerami zagranicznymi wobec integracji europejskiej. Stan obecny. Szanse i zagrożenia*, [w:] *Europa regionów. Tradycje i perspektywy*, praca zbiorowa pod redakcją naukową Bernadetty Nitschke, Zielona Góra 2002, s. 177-184;

N. Honka, *Perspektywy współpracy polskich i czeskich samorządów wobec integracji europejskiej*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Wykorzystywanie wspólnych szans. Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Využití společných šancí*, pod red. B. Kozery i M. Lisa, Opava 2002, s. 58-66;

N. Honka, *Kreowanie współpracy polsko-niemieckiej przez lokalne i regionalne władze samorządowe województwa opolskiego*, [w:] *Samorząd – Rozwój – Integracja*, pod redakcją Marka Barańskiego, Katowice 2003, s. 247-253;

N. Honka, *Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej – szansa dla regionów przygranicznych*, [w:] *Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Práce – spolupráce – nezaměstnanost. Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich. Praca – współpraca – bezrobocie*, pod redakcją B. Kozery i M. Lisa, Opole 2003, s. 239-246;

N. Honka, *Rola samorządu terytorialnego w pobudzaniu aktywności społecznej*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Aktywność społeczna mieszkańców pogranicza. Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Společenská aktivita obyvatel pohraničí*, pod redakcją D. Janaka i M. Lisa, Opava 2003, s. 78-91;

N. Honka, *Pogranicze polsko-niemiecko-czeskie w Unii Europejskiej. Samorząd terytorialny jako fundament współdziałania w Unii Europejskiej*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku*

standardów europejskich. *Regiony i procesy integracyjne po wejściu do Unii Europejskiej. Opolské a Opavské Slezsko ve směru evropských standardů. Regiony a integrační procesy po vstupu do Evropské unie*, praca zbiorowa pod redakcją Mečislava Boráka, Opava 2005, s. 168-176;

N. Honka, *Realizm unijný w działalności samorządu terytorialnego a jeho postsocialistický багаж/Unijní realismus v činnosti místní samosprávy a jeho postsocialistická zátěž*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w Unii Europejskiej. Postocjalistyczny багаж i unijní realia. Opolské a Opavské Slezsko v Evropské unii. Postocislistická zátěž a unijní realie*, red. naukowa Bartłomiej Kozera i Michał Lis, Opole 2006, s. 378-393;

N. Honka, *Samorząd terytorialny wobec problematyki marginalizacji społeczno-politycznej*, [w:] *Wykluczenie społeczne w dobie transformacji ustrojowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, praca zbiorowa pod red. P. Rostropowicza, Łubowice 2006, s. 61-70;

N. Honka, *Wykorzystywanie funduszy unijnych przez samorząd terytorialny Województwa Opolskiego*, [w:] *Śląsk Opolski i Opawski w Unii Europejskiej. Problemy pierwszych lat członkostwa w stosunku do przemian społecznych. Opolské a Opavské Slezsko v Evropské Unii. Problémy prvních let členství se zřetelem na společenské proměny*, pod red. B. Kozery i M. Lisa, Opava 2007, s. 115-130;

N. Honka, *Wpływ samorządu terytorialnego na lokalny rozwój gospodarczy*, [w:] *Społeczno-gospodarcze aspekty funkcjonowania samorządu terytorialnego na Śląsku. Wybrane zagadnienia*, praca zbiorowa pod red. P. Malinowskiego i M. Rostropowicz-Miśko, Łubowice 2007, s. 69-82;

N. Honka, *Rola samorządu terytorialnego w społeczeństwie wielokulturowym na przykładzie samorządu polskiego i niemieckiego*, [w:] *Wielokulturowość jako atut w promocji regionu*, praca zbiorowa pod red. N. Honki, Łubowice 2009, s. 57-76;

N. Honka, *Samorząd terytorialny jako podstawa demokracji lokalnej*, [w:] *Demokracja w Polsce i w świecie*, pod red. S. Zyborowicza, Toruń 2009, s. 25-35;

N. Honka, *Miejsce polityki kulturalnej w działalności samorządu terytorialnego*, [w:] *Polityka kulturalna jako czynnik promocji i rozwoju regionu (na wybranych przykładach organizacji i instytucji użyteczności publicznej)*, praca zbiorowa pod red. N. Honki, Łubowice 2009, s. 23-36;

N. Honka, *The Civic Education in Poland Exemplified by Territorial Self-Government*, [w:] *Технологическое образование и устойчивое развитие региона*, под ред. В. В. Крашениникова, Новосибирск 2012, s. 170-173;

N. Honka, *Гражданское образование в Польше на примере территориального самоуправления*, „Вестник Казанского юридического института МВД России. Научно-теоретический журнал”, Wydawca: ФГКОУ ВПО „Казанский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации 2012, nr 4(10), s. 143-147;

N. Honka, *Is a new administrative division reform necessary? A voice in the discussion on self-government reform*; „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne Central European Political Studies” 2014; nr 3; s. 169-183;

N. Honka, *Władze samorządowe w Polsce i Niemczech wobec problematyki mniejszości narodowych i migracji*, [w:] *Między tolerancją a niechęcią. Polityka współczesnych państw europejskich wobec migrantów i mniejszości*. Pod redakcją naukową Anity Adamczyk, Andrzeja Saksona, Cezarego Trosiaka, Poznań 2017, s. 219-234.

Pragnę jednocześnie nadmienić, iż problematyka ta była tematyką moich wystąpień podczas ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji, do których można zaliczyć:

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opolski i Opawski. W kierunku standardów europejskich*, Opole 25-26 listopad 1999 r. Organizator: Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Opawie. Referat pt.: *Pogranicze w programach kampanii wyborczych do samorządu w granicach powiatu głubczyckiego (1990-1998)*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich. Pokonywanie barier*, Opawa (Republika Czeska) 23-24 listopad 2000 r. Organizatorzy: Uniwersytet Śląski w Opawie, Uniwersytet Opolski. Referat pt. *Pogranicze państwowe w strategii i planach rozwoju województwa opolskiego*;

- Konferencja pt. *Władze lokalne i regionalne w warunkach globalizacji*, Wisła 24-26 wrzesień 2001 r. Organizator: Uniwersytet Śląski w Katowicach. Referat pt.: *Kreowanie współpracy międzynarodowej przez lokalne i regionalne władze samorządowe województwa opolskiego w kontekście współpracy polsko-niemieckiej*;

- Konferencja pt. *Integracja Europy z perspektywy regionów (szanse i zagrożenia)*, Zielona Góra-Przytok 13-15 listopad 2001 r. Organizator: Uniwersytet Zielonogórski. Referat pt.: *Współpraca samorządu terytorialnego województwa opolskiego z partnerami zagranicznymi. Szanse i zagrożenia*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Wykorzystywanie wspólnych szans* Głubczyce 22-24 listopad 2001 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Opawie. Referat pt.: *Perspektywy współpracy polskich i czeskich samorządów w obliczu integracji z Unią Europejską*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich. Praca – współpraca – bezrobocie* Opawa (Republika Czeska) 21-22 listopad 2002 r. Organizatorzy: Uniwersytet Śląski w Opawie, Uniwersytet Opolski. Referat pt.: *Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej – szansa dla regionów przygranicznych*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opolski i Opawski w kierunku standardów europejskich. Aktywność społeczna mieszkańców pogranicza*, Głuchołazy 20-21 listopad 2003 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Opawie. Referat pt.: *Rola samorządu terytorialnego w pobudzaniu aktywności społecznej*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opawski i Opolski w kierunku standardów europejskich. Regiony a procesy integracyjne po wstąpieniu do Unii Europejskiej*, Opawa (Republika Czeska) 26-27 listopad 2004 r. Organizatorzy: Uniwersytet Śląski w Opawie, Uniwersytet Opolski. Referat pt.: *Pogranicze polsko-niemiecko-czeskie w Unii Europejskiej. Samorząd terytorialny jako fundament współdziałania w Unii Europejskiej*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opolski i Opawski w Unii Europejskiej. Postsocjalistyczny bagaż a unijne realia*, Głuchołazy 25-26 listopada 2005 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Opawie. Referat pt. *Realizm unijny w działalności samorządu terytorialnego a jego postsocjalistyczny bagaż*;
- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opawski i Opolski w Unii Europejskiej. Problemy pierwszych lat członkostwa*, Opawa (Republika Czeska) 10-11 listopada 2006 r. Organizatorzy: Uniwersytet Śląski w Opawie, Uniwersytet Opolski. Referat pt. *Wykorzystanie funduszy unijnych przez samorząd terytorialny województwa opolskiego*;
- Konferencja międzynarodowa pt. *Wykluczenie społeczne w dobie transformacji ustrojowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, Łubowice 1-2 grudnia 2006 r. Organizator: Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. J. v. Eichendorffa. Referat pt. *Samorząd terytorialny wobec problematyki marginalizacji społeczno-politycznej*;
- Konferencja pt. *Společno-gospodarcze aspekty funkcjonowania samorządu terytorialnego na Śląsku*, Opole 23 maja 2007 r. Organizator: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego. Referat pt. *Wpływ samorządu terytorialnego na lokalny rozwój gospodarczy*;
- Konferencja pt. *Polska wobec wyzwań lokalnych i globalnych*, Nowy Sącz 24-25 maja 2007 r. Organizator: Katedra Politologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II i Wyższa Szkoła Biznesu-National Louis University w Nowym Sączu. Referat pt. *Wpływ migracji zarobkowej na rozwój lokalny na przykładzie województwa opolskiego*;
- Konferencja pt. *Demokracja w Polsce, Europie i na świecie w XXI wieku. Zagrożenia, uwarunkowania oraz perspektywy rozwoju*, Poznań 19-21 wrzesień 2007 r. Organizator: Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referat pt. *Samorząd terytorialny jako podstawa demokracji lokalnej*;
- Konferencja międzynarodowa pt. *Śląsk Opolski i Opawski w Unii Europejskiej. Pierwsze doświadczenia i perspektywy*, Głuchołazy 9-10 listopada 2007 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski i Uniwersytet Śląski w Opawie. Referat nt. *Samorząd i demokracja lokalna w społeczeństwie wielokulturowym*;
- Konferencja pt. *Polityka kulturalna jako czynnik rozwoju i promocji regionu*. Opole 16-17 października 2008 r. Organizatorzy: Katedra Badań Współczesnych Problemów Śląska Instytutu Politologii UO, Gminna Biblioteka Publiczna w Gogolinie, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. J. von Eichendorffa w Łubowicach. Referat: *Zależność władza-obywatel w procesie ochrony dziedzictwa kulturowego*;
- Konferencja pt. *Mediacja a społeczeństwo obywatelskie. Między teorią a rzeczywistością na Opolszczyźnie*, Opole 25 października 2011 r. Organizatorzy: Sąd Okręgowy w Opolu, Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego, Stowarzyszenie Centrum Dialogu i Mediacji Bliżej, Opolską Izbę Gospodarczą i Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Opolu. Referat pt.: *Rola administracji publicznej w procesie mediacji i negocjacji*;
- Konferencja międzynarodowa pt. *Международна научно-практическа конференция „Технологическое образование и устойчивое развитие региона”*, Новосибирск 18-20 październik 2012 r. Organizator: Новосибирский Государственный Педагогический

Универстет. Referat pt. *The Civic Education in Poland Exemplified by Territorial Self-Government*;

- Konferencja pt. *Europa XXI wieku. Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu obecnych i przyszłych zagrożeń. Diagnozy i scenariusze na przyszłość*, Słubice 5-6 lutego 2015 r. Organizatorzy: Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referat pt. *Idea integracji na poziomie lokalnym i regionalnym. Rola samorządu terytorialnego w zwalczaniu uprzedzeń i stereotypów*;

- Konferencja pt. *Polska i Europa w dobie migracji. Postawa władz i społeczeństw europejskich wobec mniejszości narodowych, etnicznych i migrantów*. Poznań 11-12 maja 2017 r. Organizatorzy: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referat pt. *Władze samorządowe w Polsce i Niemczech wobec problematyki mniejszości narodowych i migracji*;

- Konferencja pt. *Nowy wymiar wielokulturowości. Mniejszości i migranci w perspektywie XXI wieku*. Poznań 11-12 maja 2018 r. Organizatorzy: Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Ośrodek Badań i Edukacji Europejskiej. Referat pt. *Rola samorządu terytorialnego w zwalczaniu przemocy symbolicznej i aktów wrogości wobec mniejszości narodowych i migrantów (na wybranych przykładach)*.

Kolejną przestrzenią naukową, w której prowadziłem badania była tematyka związana z **tradycjami samorządowymi na Śląsku oraz historią polityczną Śląska**. Zainteresowanie tym wynikało z pasji do historii politycznej Śląska i było doskonałym uzupełnieniem mojego podstawowego zakresu badań. Szczególny nacisk w badaniach położyłem na takie zagadnienia jak: Śląski Związek Komunalny; Dolnośląski Związek Komunalny; Związek Komunalny Górnego Śląska; Prowincja Górnośląska; Autonomiczne Województwo Śląskie; wpływ przedwojennego samorządu terytorialnego na rozwój Śląska; rozwój myśli samorządowej na Śląsku i jej wpływ na formowanie samorządu terytorialnego w Prusach i w Niemczech.

Powojenne polityczne dzieje Śląska są niezwykle ważnym czynnikiem, który wpływał, wpływa i będzie wpływał na stosunki polsko-niemieckie. Drugim problemem jest tematyka związana z mniejszością niemiecką na Śląsku i jej udziałem w życiu społeczno-politycznym. Zagadnieniem, które pojawiło się w moich dociekaniach naukowych od 2000 roku jest projekt badawczy – w którym uczestniczę – *Ślązacy od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Wychodzi on naprzeciw zainteresowaniu przeszłością Śląska, spełnia niezwykle ważną funkcję edukacyjną oraz przywraca należne miejsce tej części dziedzictwa kulturowego Śląska.

W tym obszarze opublikowałem:

- 1 monografię;
- 2 redakcje prac zbiorowych
- 12 rozdziałów w pracach zwartych, w tym 1 w języku angielskim i 1 w języku niemieckim;

- 3 artykułów w czasopismach, w tym 2 w języku niemieckim i 1 równoległy tekst w języku polskim i języku niemieckim

- 62 hasła encyklopedyczne i słownikowe równoległe teksty w języku polskim i języku niemieckim (załącznik nr 4)

N. Honka, *Chorula. Dzieje od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*, Chorula 2006, ss. 200;

N. Honka (red.), *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu. Wyzwania i oczekiwania*, Łubowice 2008, ss. 214;

N. Honka (red.), *Spółeczno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionu*, Krapkowice 2013, ss. 186;

N. Honka, *Przyczynek do życia religijnego w obozach łambinowickich 1870 - 1946*, [w:] *Szkice z dziejów łambinowickich obozów. Historia i współczesność*, pod red. Edmunda Nowaka, Opole 1998, s. 34 – 49;

N. Honka, *Śląscy kapelani w niemieckich i sowieckich obozach jenieckich w czasie II wojny światowej*, [w:] *Wojskowa służba śląskich duchownych w latach 1918-1980*, pod redakcją Zbigniewa Kapały i Jerzego Myszora, Wydawca: Muzeum Śląskie w Katowicach, Katowice 1999, s. 71-78;

N. Honka, *Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015 – marzenia czy realia*, „Śląsk Opolski” 2001, nr 2, s. 104-107;

N. Honka, *Die Geschichte Schlesiens zwischen 1740 und 1914*, [w:] W. Dachsel (Hrsg.) *Die politische Entwicklung der Deutschen im Oppelner Schlesien. Beiträge zum Symposium im September 2001*, Berlin 2002, s. 16-24;

N. Honka, *Polacy, Niemcy i Żydzi w rejencji opolskiej w latach 1922 – 1939 w świetle współczesnej polskiej literatury przedmiotu*, „Rocznik Łubowicki” 2003, R. I, s. 125-138;

N. Honka, *Ladislaus von Oppeln der Stifter des Paulinenkloster in Tschenstochau/ Władysław Opolczyk fundator Jasnej Góry*, „Zeszyty Eichendorffa/Eichendorff-Hefte” 2005, nr 12, s. 4-17 (tekst równoległy w j. niemieckim i polskim);

N. Honka, *Kommunale Selbstverwaltung in Oberschlesien im 19. und zu Beginn 20. Jahrhunderts*, „Rocznik Łubowicki” 2005, R. III, s. 49-77;

N. Honka, *Tożsamość regionalna w integrującej się Europie*, [w:] *Horyzonty tożsamości europejskich*, pod redakcją naukową R. Riedla, Wydawca: Uniwersytet Opolski, Instytut Politologii, Opole 2007, s. 103-113;

N. Honka, *Polityka społeczna w działalności samorządu terytorialnego na Górnym Śląsku od XIX w. po dzień dzisiejszy*, [w:] *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu. Wyzwania i oczekiwania*, praca zbiorowa pod red. N. Honki, Łubowice 2008, s. 87-104;

N. Honka, *Wpływ migracji zarobkowej na rozwój lokalny na przykładzie województwa opolskiego*, [w:] *Człowiek i społeczeństwo wobec wyzwań współczesności. Aspekty kulturowe i społeczne*, red. D. Gizicka i W. Gizicki, Toruń 2008, s. 188-200;

N. Honka, *Ochrona niemieckiego dziedzictwa kulturowego na przykładzie ochrony zabytków na terenie województwa opolskiego*, [w:] *Niemieckie dziedzictwo kulturowe. Bariera czy pomost w stosunkach Polaków i Niemców?* Redakcja Naukowa Lesław Koćwin, Nowa Ruda 2012, s. 199-214;

N. Honka, *Działalność polityczna mniejszości niemieckiej w województwie opolskim*, [w:] *Společno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionu*, praca zbiorowa pod red. N. Honki, Krapkowice 2013, s. 148-171

N. Honka, *Strategies of Territorial Self-Government in the Sphere of Protecting Cultural Heritage and Building the Identity of the Inhabitants of Silesia*, [w:] *Open Europe: Cultural Dialogue across Borders. Volume 3: Cultural Heritage and Security in Europe – “Ours – Yours – Shared”* Edited by Ilona Biernacka-Ligieža, Lesław Koćwin, Opole 2014, s. 135-149;

N. Honka, *Wpływ ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym na funkcjonowanie samorządu terytorialnego na przykładzie samorządu terytorialnego województwa opolskiego*, [w:] *Miedzy lękiem a nadzieją. Dziesięć lat funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (2005-2015)*. Praca zbiorowa pod redakcją Anity Adamczyk, Andrzeja Saksona, Cezarego Trosiaka, Poznań 2015, s. 183-189;

N. Honka, *Organizacje mniejszości niemieckiej w Polsce – historia i współczesność*, [w:] *Niemcy*, pod red. Lecha M. Nijakowskiego, Warszawa 2016 s. 77-100;

N. Honka, *Lider czy liderzy? Samorządowe i parlamentarne kampanie wyborcze Mniejszości Niemieckiej w województwie opolskim*, [w:] *Mniejszości w wyborach – wybory mniejszości. Z badań nad partycypacją polityczną mniejszości narodowych i etnicznych*, pod red. naukową Janusza Mieczkowskiego, Szczecin 2017, s. 97-116.

Pragnę jednocześnie nadmienić, iż problematyka ta była tematyką moich wystąpień podczas ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji, do których można zaliczyć:

- Sympozjum międzynarodowe pt. *Die politische Entwicklung der Deutschen im Oppelner Schlesien*, Góra św. Anny 5-7 wrzesień 2001 r. Organizator: Burschenschaftliche Stiftung für nationale Minderheiten- und Volksgruppenrechte in Europa. Referat pt.: *Geschichte Schlesiens zwischen 1740 und 1914*;

-Konferencja pt. *Schlesien im Licht der deutschen Literatur*, Łubowice 26-28 maja 2005 r. Organizator: Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. J. v. Eichendorffa. Referat pt. *Die Politische Geschichte Schlesiens zwischen 1740 und 1914*;

- Konferencja pt. *Polska wobec wyzwań lokalnych i globalnych*, Nowy Sącz 24-25 maja 2007 r. Organizator: Katedra Politologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II i Wyższa Szkoła Biznesu-National Louis University w Nowym Sączu. Referat pt. *Wpływ migracji zarobkowej na rozwój lokalny na przykładzie województwa opolskiego*;

- Konferencja pt. *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu – wyzwania i oczekiwania*, Opole 17-18 października 2007 r. Organizatorzy: Międzyinstytutowa Katedra Badań Współczesnych Problemów Śląska, Gminna Biblioteka Publiczna w Gogolinie, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. J. von Eichendorffa w Łubowicach, Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie Gminy Gogolin. Referat pt.: *Polityka społeczna w działalności samorządu terytorialnego na Górnym Śląsku od XIX w. do współczesności*;
- VI Polsko-Niemieckie Sympozjum Wittigowskie pt. *Obraz Śląska i życia jego mieszkańców w twórczości Josepha Wittiga i jemu współczesnych*, Nowa Ruda 11-13 września 2008 r. Organizatorzy: Fundacja Odnowy Ziemi Noworudzkiej, Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego, Związek Ojczyźniany Hrabstwa Kłodzkiego w Bochum. Referat pt.: *Projekt badawczy Ślązacy od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*;
- Konferencja międzynarodowa pt. *Local and regional media in the democracy and civil society sharpening process*, Nowa Ruda 19-20 listopada 2009 r. Organizator: Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego. Referat pt.: *Edukacja obywatelska w mediach lokalnych na przykładzie "Tygodnika Krapkowickiego"*;
- Konferencja pt. *Spółeczno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionalnej. Marketing regionalny metodą na budowanie opolskiej marki*, Opole 3-4 grudnia 2009 r. Organizatorzy: Katedra Badań Współczesnych Problemów Śląska Instytutu Politologii UO, Gminna Biblioteka Publiczna w Gogolinie, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. J. von Eichendorffa w Łubowicach. Referat pt.: *Udział samorządu opolskiego w budowaniu marki województwa*;
- Konferencja pt. *Rodzina na Śląsku w latach 1939 – 1947. Dezintegracja – Migracje – Codzienność*, Opole 22 października 2010 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski, Urząd Miasta Opola, Muzeum Śląska Opolskiego, Polskie Towarzystwo Historyczne, Archiwum Państwowe w Opolu. Referat pt.: *Rodzina śląska wobec zagrożeń i wyzwań z lat 1939-1947*;
- Konferencja pt. *Uczeni z terenu dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością, średniowieczem i epokami późniejszymi*, Kamień Śląski 18 września 2012 r. Organizator: Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego. Referat pt. *Ferdinand von Richthofen – wybitny niemiecki geograf i badacz ze Śląska*;
- Konferencja pt. *Wspólne dziedzictwo kulturowe Niemców i Polaków. Przestanie bł. Ks. Gerharda Hirszfeldera i prof. Josepha Wittiga*, Nowa Ruda 22 września 2012. Organizatorzy: Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Fundacja Odnowy Ziemi Noworudzkiej. Referat pt. *Ochrona niemieckiego dziedzictwa kulturowego na przykładzie ochrony zabytków na terenie województwa opolskiego*;
- Konferencja pt. *Open Europe – Cultural Dialogue across Borders (Otwarta Europa – dialog kultur ponad granicami)*, Opole 14-16 kwietnia 2014 r. Organizatorzy: Uniwersytet Opolski, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego. Referat pt., *Wpływ ochrony dziedzictwa kulturowego na Śląsku na kształtowanie tożsamości mieszkańców*;
- Konferencja pt. *Polityka etniczna: teorie, koncepcje wyzwania*, Popowo k. Warszawy 9-10 września 2014 r. Organizatorzy: Zakład Badań Etnicznych Wydziału Politologii UMCS w Lublinie, wspólnie z Katedrą Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich UKSW w W-wie, Zakładem Socjologii Pogranicza Uniwersytetu Wrocławskiego, Katedrą Polityki

Międzynarodowej Uniwersytetu w Białymstoku, Katedrą Historii Ukrainy i Polityki Etnicznej Uniwersytetu Narodowego im. T. Szewczenki w Kijowie oraz Zakładem Politologii Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Referat pt. *Instytucje mniejszości narodowych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego (na przykładzie mniejszości niemieckiej)*;

- Konferencja pt. *Między lękiem i nadzieją. 10 lat obowiązywania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, Poznań 7-8 maja 2015 r. Organizatorzy: Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Referat pt. *Wpływ ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym na funkcjonowanie samorządu terytorialnego na przykładzie województwa opolskiego*;

- Konferencja pt. *Mniejszości w wyborach. Wybory mniejszości*. Szczecin 24-25 listopada 2015 r. Organizatorzy: Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego. Referat pt. *Lider czy liderzy? Samorządowe i parlamentarne kampanie wyborcze Mniejszości Niemieckiej w województwie opolskim*;

- Konferencja międzynarodowa pt. *Eichendorff und Schlesien. Schlesien – heute und Morgen*, Łubowice 13-16 września 2018 r. Organizator: Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa w Łubowicach. Referat pt.: *Realizacja idei samorządności na terenach zamieszkałych przez mniejszości narodowe*.

Trzeci z obszarów zainteresowań badawczych dotyczył kwestii związanych ze **współczesnymi stosunkami polsko-niemieckimi**. W tym zakresie badań istotne dla mnie były: rozwój powojennych stosunków polsko-niemieckich; implikacje wydarzeń z lat II wojny światowej i bezpośrednio po wojnie na zachodnich i północnych ziemiach Polski w stosunkach polsko-niemieckich.

W tym obszarze opublikowałem:

- 3 rozdziały w pracach zwartych;
- 3 artykuły recenzyjne w czasopismach naukowych, w tym 1 w języku niemieckim.

N. Honka, *Wzajemne postrzeganie Polaków i Niemców na przykładzie samorządu województwa opolskiego*, [w:] *Narody w Europie. Tożsamość i wzajemne postrzeganie*, zbiór studiów pod redakcją L. Zielińskiego i M. Chamota, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, Bydgoszcz 2007, s. 193-201;

N. Honka, *Joseph Ratzinger – człowiek, kapłan*, [w:] *Chrześcijański etos życia publicznego*. Redakcja naukowa Sebastian Fikus, Wydawca Politechnika Opolska, Opole 2012, s. 29-34

N. Honka, *Ślężacy w polskiej i niemieckiej polityce po 1945 roku (na wybranych przykładach)*, [w:] *Artificem commendat opus. Region – Pamięć – Polityka. Studia i materiały ofiarowane profesor Danucie Kisielewicz*, red. Ewa Ganowicz, Opole 2018, s. 573-592;

N. Honka, (rec.) Edmunda Nowak, *Spis osadzonych i zmarłych w Obozie Pracy w Łambinowicach (lipiec 1945 - październik 1946)*. *Verzeichnis der Inhaftierten und Toten des*

Arbeitslagers in Łambinowice (Juli 1945 - Oktober 1946), Opole 1998, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka“ 1999, nr 2, s. 261-262;

N. Honka, (rec.) Edmund Nowak, *Spis osadzonych i zmarłych w Obozie Pracy w Łambinowicach (lipiec 1945 - październik 1946). Verzeichnis der Inhaftierten und Toten des Arbeitslager in Łambinowice (Juli 1945 - Oktober 1946)*, Opole 1998, „Oberschlesisches Jahrbuch 1998/1999“ 2000, Band 14/15, s. 271-273 (tekst w j. niemieckim);

N. Honka, (rec.) *Transfer – Obywatelstwo – Majątek. Trudne problemy stosunków polsko-niemieckich. Studia i dokumenty*, pod redakcją naukową Witolda M. Góralskiego, Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 2005, „Rocznik Łubowicki” 2006, R. IV, s. 121-124.

Pragnę jednocześnie nadmienić, iż problematyka ta była tematyką moich wystąpień podczas ogólnopolskich i międzynarodowych konferencji, do których można zaliczyć:

- Konferencja międzynarodowa pt. *Narody sąsiadujące w Europie. Wzajemne postrzeganie a tożsamość narodowa w przeszłości i teraźniejszości*, Bydgoszcz 6-7 października 2006 r. Organizator: Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy. Referat pt. *Wzajemne postrzeganie Polaków i Niemców na przykładzie samorządu terytorialnego województwa opolskiego*.

- Konferencja pt. *Niemcy na ziemiach Zachodnich i Północnych po 1945 roku*, Olsztyn 6 kwietnia 2017 r. Organizatorzy: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej. Referat pt. *Postawa władz wobec Niemców w świetle materiałów wspomnieniowych świadków historii*.

Moja aktywność naukowa i organizacyjna związana była z członkostwem w stowarzyszeniach naukowych. Do nich zaliczają się Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Polskie Towarzystwo Filologiczne oraz w latach 2006-2017 Societas Sientiis Favendis Silesiae Superior (Towarzystwo Tych Którzy Wspierają Nauki na Górnym Śląsku). W tej ostatniej organizacji zajmującej się badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych w latach 2006-2017 pełniłem funkcję Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej.

Ponadto w latach 1991-1998 pełniłem funkcję Sekretarza Komitetu Redakcyjnego „Łambinowickiego Rocznika Muzealnego”. Od 2003 roku jestem członkiem redakcji dwujęzycznego polsko-niemieckiego czasopisma „Zeszyty Eichendorffa/Eichendorff Hefte. Historia-Kultura-Literatura • Geschichte-Kultur-Literatur”. Oprócz tego w 2005 i 2006 roku zajmowałem się konsultacją naukową przy wydawaniu I i II tomu dwujęzycznego wielotomowego wydawnictwa słownikowo-biograficznego *Ślązacy. Od czasów najdawniejszych po współczesność/Schlesier. Von frühesten Zeiten bis zur Gegenwart*, pod red. prof. dr hab. Joanny Rostropowicz, którego wydawcami są: Górnośląskie Centrum Kultury i

Spotkań im. Josepha von Eichendorffa w Łubowicach i Fundacja Nauki i Kultury na Śląsku w Opolu. Ponownie funkcję tę objąłem w 2016 roku, kiedy drukiem ukazało się drugie wydanie, poprawione i poszerzone tomu I. Ponadto dokonałem konsultacji historycznej dwóch książek: E. Filipczyka, N. Zawilaka, *Dobra przez VII wieków*, Dobra 2002; P. Przybyły, *Zarys Historii Wsi Sławice gmina Dąbrowa (1223-2012)*, Dąbrowa 2013. Oprócz tego jestem recenzentem w czasopiśmie wydawanym przez Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa w Łubowicach: „Rocznik Łubowski” oraz „Zeszyty Eichendorffa/Eichendorff Hefte” (czasopismo dwujęzyczne). Oprócz tego opracowywałem ekspertyzy na zlecenie biura poselskiego posła na Sejm RP Ryszarda Galli i Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej przy Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej (pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4).

W latach 2015-2016 pełniłem funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr. Piotra Bujaka pt. *Śląskość jako przedmiot politycznych sporów w III RP*. Promotorem pracy była prof. dr hab. Danuta Kisielewicz, a recenzentami prof. dr hab. Andrzej W. Jabłoński i dr hab. Maciej Fic. W 2016 roku zostałem członkiem dwóch rad naukowych: Rady Naukowej Centrum Badań Mniejszości Niemieckiej przy Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha von Eichendorffa w Łubowicach.

5.2. Projekty i granty

W latach 1998-1999 i w 2003 roku brałem udział w projekcie badawczym *Historia lokalna na przykładzie wybranych miast i wsi* realizowanym przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej w Gliwicach oraz Urzędy Miast i Gmin woj. opolskiego.

W 2001 roku przygotowałem projekt badawczy pt. „Ewolucja systemu samorządu terytorialnego w Niemczech po II wojnie światowej” złożony w konkursie do nowo powołanej wówczas przez adwokata z Düsseldorfu Hendrika Fotha (doktor honoris causa Uniwersytetu Opolskiego) „Fundacji św. Wojciecha”. Istotą wniosku było przeprowadzenie badań archiwalnych i literaturoznawczych w Niemczech oraz zapoznanie się z praktyką funkcjonowania samorządu terytorialnego w Niemczech. W ramach otrzymanych wówczas środków stypendialnych w latach 2001-2004 odbyłem liczne wyjazdy studyjne do Niemiec (pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4), w czasie których realizowałem założenia wniosku: kwerendy biblioteczne i konsultacje naukowe. Po wyczerpaniu środków stypendialnych badania w Niemczech w kolejnych latach prowadziłem w oparciu o przyznane środki przez Uniwersytet Opolski na badania własne i badania statutowe.

Od 2005 roku biorę udział w realizacji projektu badawczego o zasięgu międzynarodowym pt. *Ślązacy od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Projekt jest w trakcie realizacji przez Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach.

W 2006 roku opracowałem projekt badawczy o zasięgu międzynarodowym *Śląsk w Europie*. Projekt jest w trakcie realizacji przez Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach. Uczestniczę w jego realizacji od 2006 roku.

Od września 2013 roku do kwietnia 2014 roku brałem udział w pracach badawczych w ramach grantu współfinansowanego z Funduszu Wyszehradzkiego (Visegrad Fund) i Uniwersytetu Opolskiego: „Open Europe – Cultural Dialogue across Borders”; Nr projektu 21320126. Efekty swoich prac badawczych przedstawiłem na Międzynarodowej Konferencji Naukowej w Opolu pt. „Otwarta Europa – dialog kultur ponad granicami” w dniach 14-16 kwietnia 2014 roku, gdzie wygłosiłem referat pt. *Wpływ ochrony dziedzictwa kulturowego na Śląsku na kształtowanie tożsamości mieszkańców* oraz w rozdziale pt. *Strategies of Territorial Self-Government in the Sphere of Protecting Cultural Heritage and Building the Identity of the Inhabitants of Silesia*, [w:] *Open Europe: Cultural Dialogue across Borders. Volume 3: Cultural Heritage and Security in Europe – “Ours – Yours – Shared”* Edited by Ilona Biernacka-Ligieża, Lesław Koćwin, Opole 2014, s. 135-149.

5.3 Aktywność dydaktyczna

W ramach działalności dydaktycznej prowadziłem zajęcia na wielu kierunkach. Wśród nich były na przykład: Politologia, Stosunki Międzynarodowe, Dziennikarstwo i Komunikacja Społeczna, Zarządzanie Publiczne, Historia, Socjologia, Pedagogika, Ochrona Środowiska, Studia Podyplomowe Integracja Europejska.

Podczas swej pracy dydaktycznej opracowałem, a później realizowałem programy zajęć, w formie wykładów i ćwiczeń z wielu przedmiotów. Do nich należały na przykład:

- Historia samorządności;
- Samorząd terytorialny w wybranych krajach Europy;
- Samorząd terytorialny Polski i Niemiec;
- Narodowe modele administracji publicznej;
- Społeczno-polityczne problemy Śląska Opolskiego;
- Historia regionu;
- Historia współczesnej Europy;
- Seminarium dyplomowe

(pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4).

Od początku mojej pracy dydaktycznej na Uniwersytecie Opolskim, z niewielkimi przerwami prowadziłem seminarium dyplomowe. Do chwili obecnej wypromowałem 115 licencjatów. Byłem również recenzentem prac licencjackich i magisterskich. W sumie recenzowałem 130 prac licencjackich oraz 97 prac magisterskich. W latach 2002-2005 byłem promotorem 61 prac kończących Studia Podyplomowe Integracja Europejska.

5.4 Działalność organizacyjna

Od czasu obrony pracy doktorskiej uczestniczyłem aktywnie w 38 konferencjach krajowych (o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym) oraz zagranicznych (Republika Czeska, Rosja) (pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4). Podczas swej pracy zawodowej byłem współorganizatorem konferencji naukowych:

- konferencja pt. *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu – wyzwania i oczekiwania*, Opole 17-18 października 2007 roku;
- konferencja pt. *Polityka kulturalna jako czynnik rozwoju i promocji regionu*, Opole 16-17 października 2008 roku;
- konferencja pt. *Společno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionalnej. Marketing regionalny metodą na budowanie opolskiej marki*, Opole 3-4 grudnia 2009 roku;
- konferencja pt. *Mediacja a społeczeństwo obywatelskie. Między teorią a rzeczywistością na Opolszczyźnie*, Opole 25 października 2011 roku.

Byłem także członkiem komitetu naukowego sympozjum i konferencji:

- VI Polsko-Niemieckiego Sympozjum Wittigowskiego pt. *Obraz Śląska i życia jego mieszkańców w twórczości Josepha Wittiga i jemu współczesnych*, Nowa Ruda 11-13 września 2008 roku.
- Konferencja *Společno-ekonomiczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju marki regionalnej. Marketing regionalny metodą na budowanie opolskiej marki*, Opole 3-4 grudnia 2009 roku.

Od 1 lutego 2004 roku do 30 listopada 2004 roku pełniłem funkcję Zastępcy Dyrektora Instytutu Politologii UO.

W latach 2002-2005 pełniłem funkcję Kierownika Studium Podyplomowego Integracja Europejska. Studium Podyplomowe Integracja Europejska powstało 11 lipca 2002 r. na mocy decyzji Rady Wydziału Historyczno-Pedagogicznego. Pierwsza edycja Studium trwała dwa semestry w roku akademickim 2002/2003.

W trakcie I edycji Studium zorganizowałem we współpracy z Urzędem Wojewódzkim w Opolu również cykl wykładów gościnnych. Do ich wygłoszenia zaprosiłem: ministra Sławomira Wiatra, sekretarza stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi Jerzego Pilarczyka oraz minister Danutę Huebner przewodniczącą polskiego zespołu negocjacyjnego. Wykłady J. Pilarczyka i D. Huebner miały charakter otwarty, a uczestniczyły w nich również osoby nie będące słuchaczami Studium.

W ramach zajęć zorganizowałem dwa wyjazdy studyjne do Brukseli. Program pobytu obejmował wykłady i zwiedzanie w instytucjach unijnych: w Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji, w Komitecie Regionów, w Misji RP przy Unii Europejskiej, udział w sesji plenarnej Komitetu Regionów, wizytę w Przedstawicielstwie Województwa Opolskiego w Brukseli. Ponadto wysłuchano wykładów: korespondenta „Gazety Wyborczej” w Brukseli Roberta Sołtyka oraz redaktora Piotra Kraśki w siedzibie Misji RP.

Druga edycja Studium trwała trzy semestry: dwa w roku akademickim 2003/2004 i jeden w roku akademickim 2004/2005. W trakcie II edycji Studium zorganizowałem debaty i wykłady gościnne. Uczestnikami debat i wykładów gościnnych byli opolscy posłowie oraz Prezes Regionalnego Oddziału Agencji Rynku Rolnego w Opolu. Ponadto zrealizowałem wyjazd studyjny do Warszawy do siedziby Agencji Rynku Rolnego, gdzie zorganizowałem specjalne wykłady na temat rolnictwa i ochrony środowiska oraz spotkanie z posłami w Sejmie. Oprócz tego z ramienia niesamodzielných pracowników naukowych w latach 2001-2004 i 2008-2012 byłem członkiem Rady Wydziału Historyczno-Pedagogicznego Uniwersytetu Opolskiego. Ponadto w roku akademickim 2007/2008 i 2008/2009 pełniłem funkcję opiekuna praktyk studenckich w Instytucie Politologii UO.

Moja działalność naukowa i popularyzatorska została doceniona przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji oraz samorząd województwa opolskiego. Z rekomendacji członka KRRiTV w latach 2011-2015 byłem członkiem Rady Programowej Spółki Telewizja Polska SA Oddział w Opolu. Natomiast z rekomendacji samorządu wojewódzkiego w Opolu od 2013 roku jestem członkiem Rady Społecznej Opolskiego Centrum Ratownictwa Medycznego. W latach 2013-2016 pełniłem funkcję wiceprzewodniczącego Rady Społecznej Opolskiego Centrum Ratownictwa Medycznego.

5.5 Popularyzacja nauki

Podczas swojej pracy podejmowałem szereg aktywności na rzecz popularyzacji nauki. Wśród nich były wywiady udzielane mediom lokalnym: TVP 3 Opole, Polskie Radio Regionalna Rozgłośnia w Opolu "RADIO OPOLE" S.A., Radio DOXA i Nowa Trybuna

Opolska. Byłem zapraszany jako ekspert z dziedzin dotyczących: samorządu terytorialnego w Niemczech i w Polsce, wyborów parlamentarnych w Niemczech i Polsce, mniejszości niemieckiej oraz spraw regionalnych.

Aktywność w tym zakresie obejmowała także:

- prowadzenie wykładów dla nie akademickich słuchaczy w ramach szkoleń i projektów popularnonaukowych dla: młodzieży; nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich z województwa opolskiego; mieszkańców Opola oraz gmin Gogolin i Krapkowice; samorządowców województwa opolskiego (pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4);
- konsultacje naukowe publikacji (pełen wykaz znajduje się w załączniku nr 4);
- od 2006 roku członkostwo w kapitule nagrody im. Księdza Augustina Weltzla „Górnośląski Tacyt” w Katowicach.

Moja aktywność w zakresie popularyzacji nauki związana była również działalnością w różnego rodzaju stowarzyszeniach:

- Stowarzyszenie Muzealników Polskich, Okręg Opolski – wiceprzewodniczący Zarządu Okręgu Opolskiego w latach 1999-2000 (obecnie nie należę);
- Stowarzyszenie Przyjaciół Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu od 2009 roku;
- Stowarzyszenie „Dom Europejski – Śląsk”. Polsko-Niemiecka Wspólnota Robocza – Przewodniczący Zarządu od 2010 roku;
- Stowarzyszenie Dialogu i Mediacji „Bliżej” – członek Zarządu w latach 2011-2015.

Norbert Honka